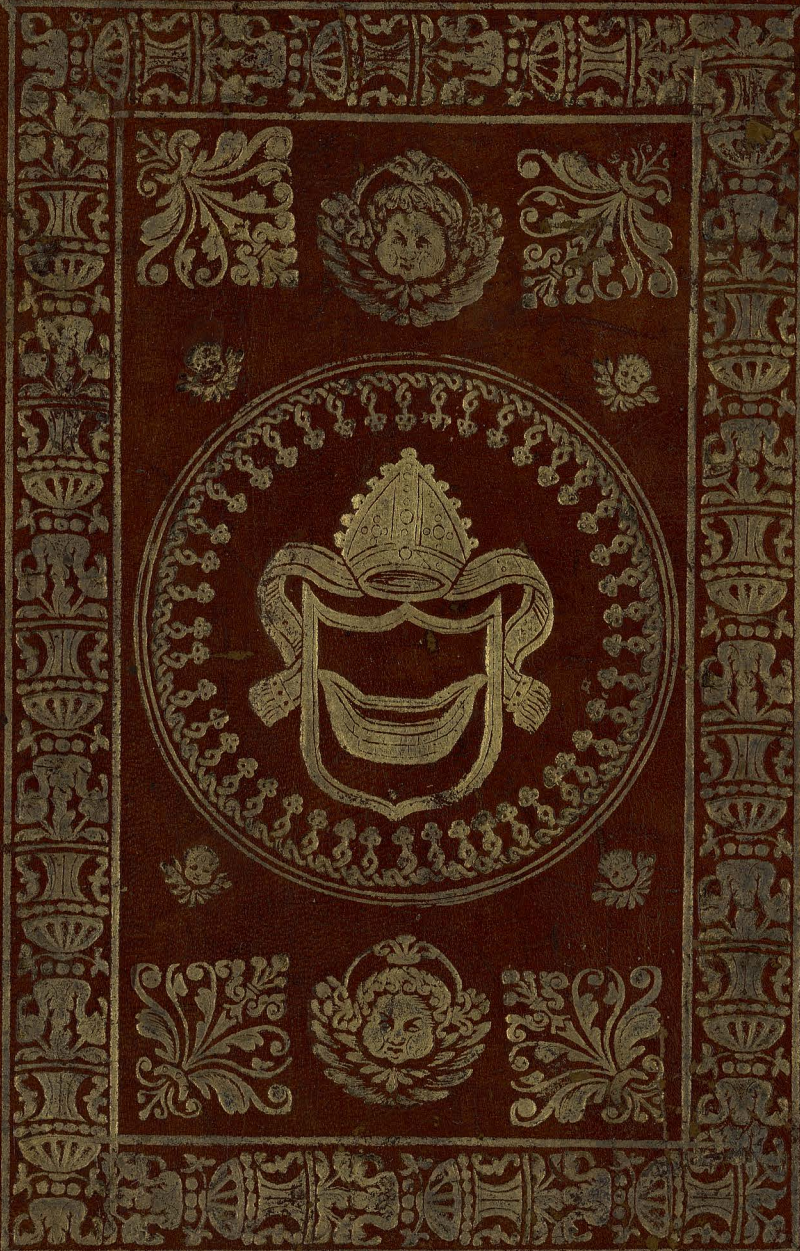

ENAR·PSALMI XX·XVIII

PER ERS MVM ROTERO.

*Rotterdam Enarrationes
super Psalmos 3 B.*

Cim. Q. 5871 - 5874

5871-5874

CIMELIA

VL RICH I
DE HVT

TEN EQ. DE GVA.
IACI MEDICINA
ET MORBO
GALLICO
LIBER
VNVS.

ANNO M. D.
XXIII.

AD REVEREN

DISS. IN CHRISTO PATREM ILLVSTRIS
simum principem ac dominum D. ALBERTVM S.
Romanæ ecclesiæ Tituli sancti Chrysogoni presbyterum
Cardinalem, Moguntin. & Magdeburgen. Archiepisco-
pum, Principem electorem, Primatem per Germaniam,
Sacri Romani imperij Archicancellarium, Halberstadien-
sis ecclesiæ administratorem, Marchionem Branden-
burgensem, Stetinen. Pomeraniæ ducem, Scla-
uorum, Cassuborumq; Rhugiæ, princi-
pem, D. suum colendissimum, in li-
brum suū de Guaiaci medici-
na & morbo Gallico,
VLRICHI de Hut-
ten Eq. Præfatio.

O nouo ineunte anno, nequid à more intran-
tum passim antiquato, ut legis iam loco sit,
discessisse uidear, ecce Saturnalitiū tibi mu-
nus, ALBERTE Cardinalis, ac Princeps
oīm optime, non tale quidem isti, qualia mit-
tunt circa diuitiarū ostentationē ambitiosi hoīes, sed quale
ipsum me dare posse & intelligis & gratum habes, Libellū
de magnifica Guaiaci ui ac uirtute, quē composui, nō tam
ut eius medicinæ, cuius ope ex morbo omnīū pessimo cō-
ualui, testatum meis literis præconium esset, quā ut tibi,
sic de me, sic de optimo quoq; merito, gratificarer. Iam tu
soles enim, ut cum bono Poëta dicam,

Meas esse aliquid putare nugas,

Atq; ita me habes, ut non solum tua dignū aula, quod præ-
ter uulgarē principum sententiā, satis superq; fuerat existi-
mes, sed meū etiam qualecunq; id est obsequiū, uelut rem
tibi honorificā, uerbis gloriose iactes. Tantūq; abest, me
am tibi præsentiam grauem uideri, ut tibi pulchri etiā ali-
quid:

quid accessisse, quod domesticum Huttenum habeas, arbi-
 treris. Noui quos apud uiros, qua me praedicatione extule-
 ris, summo per Christum bonitatis tuae argumēto, ex qua
 uel una re intelligere licet, quanta fortunam hanc humani-
 tate temperes, & tuum consilium quā non sit uanum,
 quo decreuisti, ut istos armatos iuxta te stipatores habere,
 ita hominibus literatura praeditis, cinctus & instructus,
 hinc auream Moguntiam, inuictos istinc Saxones guber-
 nare, nec te adhuc perdidisse quod in me cōtuleris aliquid
 existimas. Verum iam adhuc exporrectam aduersum me
 utramq; manum habes, cum ego sentiam maiora tua esse
 beneficia, quā ut ullum meū possit haec demerere obse-
 quium. Ob idq; petere abs te aliquid uix ausim, quum tu
 ea prius dederis quærogare uerecundia erat, adeo in meli-
 berabiliter benefice adeo effundi soles, non Cardinalis pri-
 mum aut Archiepiscopus, sed olim etiam, his haud dum
 potestatibus praeditus. Hinc ego non exultem? hinc me nō
 fortunatum iudicem? Aut cum ille dixerit,

Principibus placuisse uiris non ultima laus est,
 Ego non eximiam meam felicitatem agnoscam, quod tibi
 non Principi modo, sed summo etiam, uon Episcopo tan-
 tum, sed & Archiepiscopo, idest episcoporum Principi, &
 Cardinali, idest ē paucis in quibus tanquā necessarijs qui-
 busdam cardinibus Romana uertitur ecclesia, uni, sic pla-
 ceam, ut me placere intelligant multi? Quod faxit deus
 OPT. MAX. ut nobis perpetuum sit, quo uideant hoies
 nec ineptum fuisse hoc tuum iudicium, nec me indignum
 quem tu sic complectereris, ac istis ilia rumpantur indocte
 doctis, qui nos, qui literas, non tam publico studiorum in-
 commodo, quā foedo Principum Germanorum dede-
 core, tot iam annos impune persequuntur, quando tibi au-
 res, tibi oculos esse uidebunt, suam extremum periclitari
 barbareim, se, ut ignauum pecus, praedatores fucos, id est
 non inutiliter tantum studiosos, sed studiorū adhuc pers-

HUTTENI AD ALBERTVM PRINCIPI

niciem à melliferarum apium aluearibus, idest à fructu-
osissimarum disciplinarum cultu, & fortiter arceri, & lon-
gum exulare cognoscent. Possumus enim nō optime pro-
spectum nobis dicere, cum tu tantus patronus, tam benig-
ne nobis arrideas: cuius rei primum Germaniæ documen-
tum ex me prodijt, quem tu in familiaritatem & in sinum
adeo tuum cum acciperes primum, obscure sentiebas, quæ
doctorum hominum expectatio, quæ opinio, quod iudi-
cium esset: & non tacite mussitabas tecum ipse Vergilianū
illud:

Feret hæc aliquam tibi fama salutem,
Sic est profecto, fuit quæ non minus iucundum tibi, quod
uideres haud indigno loco positum tuū beneficium, quā
mihi plausibile quod ex illa communi studiorum iactatio-
ne, tutum & salutare inuenissem otio meo portum. At-
quæ inter cætera, quæ familiari sæpe uultu confers mecū,
bene sperare nos iubes, hoc promittens quantum in te sit,
munitam hanc nobis ad id quod tendimus uiam esse, qua
tua gratia fretus, ausum iam ut insultare barbaris, ita ad
res pulcherrimas excitare æquales, & quoties aliqua in-
cumbit persequutio, ad te ueluti, ad commune quoddam
bonorum asylum, uocō ex bonis aliquem, hoc magni ite-
rum poëte ingeminans,

Huc tandem concede, hæc ara tuebitur omnes,
tanto, quod uidemus, fructu, ut iam multos hinc erexerim
quosdam illinc impatientissimo suo fremitu abiecerim ac
depresserim. Ente unum igitur omnino, aut certe ex pau-
cissimis unum cui ego oculos, cui intellectum esse dicam.
Quod de te scribere, quia neq; pro tempore est, atq; is est
tuus candor, ut quamlibet etiam laudem immodicam ex-
istimes facile ad præsens supersedeo, quod caput est in cul-
cans tibi, hoc munusculum grater ut accipias, quod et-
si exiguum est, tanti à me fit tamen, ut magnum quid per-
didisse me, si de uulgo amicorum dedicem id alicui, arbi-
tror.

IN LIBRVM DE GVAIACO PRAEF:

trere. Nam cum rem ibi tractem meo iudicio permagnam, non nisi magni illam uiri auspicijs egredi uolebam. An nō praeclarum existimare licet, quicquid id est, quod non mihi tantum, sed aliquot praeterea millibus, ex summa desperatione manifestam peperit salutem? Nisi ita colendus est animus, ut corporis adminiculum pro neglecto penitus habeatur. At ille Appollinis oraculo sapiens iudicatus Socrates, inter pauca bonam corporis habitudinem in uoto habuit. Pyrrhus clarissimus Epirotarum rex, idem à dijs precatus legitur, & communi omnium consensu sapienter orare creduntur qui orant.

Vt sit mens sana in corpore sano.

Proinde hunc maxime campum mihi delegi hoc tempore in quo haec qualis qualis est uena procurrat, si non ut debet, saltem ut potest, cum illius te pramoneam, uulgo triti,

Vt desint uires, tamen est laudanda uoluntas, si quo impetu quæras, hac dico ratione, ut cum atrocis iam pridem inimici, crudelis Tyranni, immane facinus, detestabilem iniuriam, iniquissimum factum, stilo illustrauerim, idq; miserrimo meo tempore, nefas esse putem, hoc committere, ut diuinum hoc beneficium, hoc caelo delapsum auxilium, iam restitutus mihi, iamq; ualens ac uegetus, quacumq; possim ingenij ope, ab obliuionis iniuria nō uendicem. Vbi quid refert saepe declamatū à me prius dicere, quantā ego peccuniā curando hoc morbo elocauerim? Quas torturas, quæ supplicia sub Chirurgicis exhaustarim? Quas cruces tulerim? Quantum mihi uirium ex medicorum insecitia deperierit, cum tuo haec gemitu testatus, iam saepe & apud multos sis. Non immensum hoc mihi existimandum igitur est, potuisse restitui ex morbo, in quo non solum dolores passus sum acerbiores, quā ut in his uiuendum fuerit, sed foeditate etiam tanta fui, ut omnium prope rerum ipsum me agerrime tulerim. Age aut, quod fuit uitæ ibi periculum? Quā putabant homines actum

HUTTENI AD ALBERTVM PRINCI.

de Hutteno? Tu uero quàm non frustra dicebas te, si commodius ualerem, uti mea posse opera? quod effectum cū sit, & depulsa omni inualetudine, uires ita receperim ut de nouo factus ac renatus homo uidear, non applaudam ipse mihi, in eius rei commemoratione, quæ hanc salutem præstitit? Non iucundum hoc mihi opusculum erit, qui facio, & nō charissimus cui illud dono? Vbi quidem unum hoc hæsitabam, ut acciperent homines hanc descriptionē. Verebar enim ne essent quibus monstra nuntiare uiderer, & cum ea sit hæc medicina, ut multorum eam fides respuat, medicorum placita non agnoscant, metuebam posse fieri ut non fabulam putarent aliqui effingi hanc à me, aut dum rem incognitam tracto, hoc credant, in restitutæ mihi ualitudinis iactationē effusius progredi. Neq; ita curiose quæquàm hæc tractaturum puto, ut neget in Guaiaci descriptione librum à me fieri oportuisse, cum Brassicæ uolumē dicauerit Chrysippus, eamq; immenso plus, ut inquit Plinius, laudauerit M. Cato, & de Raphano librum scripserit Marchiō Græcus, de Scylla Pythagoras. Quod si pro dijs olim coluerunt Allium & Cepas Aegiptij, ego non adorē Guaiacum? Profecto indignum nihil facio, immoderatū nihil. Vbi ferre apud te iudicem possum illum mirabiliter probum, & quo alius syncerior fieri non potest, Henrichum Stromerum, tibi à medicinis, ita, ut eum patiar libelli huius Aristarchum abs te constitui, non tam quia mihi cōsentientibus per omnia sensibus uirum esse scio, quàm tui charitate, quia mirifice flagrat, & quia hoc in uiro ut integritas est eximia, ita iudicium eminet supra uulgarem Medicorum sortem. Quibus etiam uirtutibus in intimis esse tibi meruit, nouo iterum humanitatis tuæ documento, magna uirtutis opinione. Quid restat igitur, nisi ut ob hæc officia, hanc pietatem sanctissimorum uiroꝝ Calendario, immortalium Heroum albo inferamus te? Sed iam ad meum munusculum reuertar, hunc librum quo perscribēdo,

do, ita scias me tractare studium Medicinæ, non ut discipu-
lum Medicorum agnoscas, sed ut exploratorem in his lite-
ris uersatum suspicari possis. Quod cuiusmodi sit ut intelli-
gas, amabo te Optime Princeps ab istis paulisper magnis
diuersus curis, huc animum aduerte,

VLRICHI DE HVTTEN EQ. GER. DE
ADMIRANDA GVAIACI MEDICINA,
ET MORBI GALLICI CVRATIO
NE AD PRINCIPEM ALBER-
TYM CARDINALEM ET
ARCHIEPISCOPVM,
LIBER VNVS.

De morbi Gallici ortu & no-
mine Caput I.

ISVM DEO EST, ET
nostra ætate morbos oriri ma-
ioribus, ut existimare licet, in
cognitos, Annus fuit à Chri-
sto nato post Millesimum &
quadringentesimū nonagesi-
mustertius aut circa, cum ir-
repsit pestiferum malum, nō
in Gallia quidē, sed apud Ne-
apolim primum, nomē uero
inde sortitum est, quod in Gallorum exercitu, qui illic Cæ-
roli Regis sui auspicijs belligerabat, apparuit prius quā
usquā alibi, Qua occasione Galli ominosam ab se appel-
lationem amolientes non Gallicum hunc, sed morbum Ne-
apolitanum uocant, & contumeliā agnoscunt cognomi-
nem sibi pestem fieri. Peruicit tamē gentium cōsensus, &
nos hoc opusculo Gallicum dicemus, non inuidia quidem
gentis clarissimæ, & qua uix alia sit hoc tempore ciuilior

aut.

HVTTENI DE GVAIACO.

aut hospitalior, sed ueriti ne non satis intelligant omnes, si
quolibet alio nomine rem lignemus. Mira cum statim su-
perstitio excepit, quibusdam diu nescio cuius à nomine
Meuium uocantibus, Alijs ab Iobbi scabie origenem eius
repetentibus, quem credo in Diuos retulit hæc lues. Haud
alio creditus tunc est, languisse morbo Euagrius olim Mo-
nachus, cum per deserta frigis immoderate ferens, & crudi-
da manducans, papulis afficeretur. Itaq; petitus & ipse ma-
ximis itineribus, magno ad facellum eius quod in Veste-
richis est, facto hominum concursu, offerentium munera
affatim. Idque ignoto eius adhuc in uulgo per Germani-
am nomine, Fiacrium dicebant enim pro Euagrio. Neq;
ut uixissent quærebāt, posse tantum iuuare credebant. Ta-
les fuerunt hoc in terrore, sic ortæ hominum opiniones.
Suspensa & ad Rochum signa, ac omnium ab antiquo re-
fricata ulcera. Si studio pietatis, nō improbo, sin ut aliquid
expiscarentur, qui qui fuerunt, cōmentores, miror tanta in
publica consternatione, in tam miserabili humani generis
calamitate, cōmuni dolore, fraudi locū fuisse. Ibi tum dei
iram interpretati sunt Theologi, quem hanc malorū a no-
bis morū poenam exigere, hoc supplicium sumere, ac si in su-
pernum illud conciliū admissi aliquando didicissent, pu-
blice docuerunt, quāsi nunquam peius uixerint homines,
aut non aureo illo Augusti & Tyberij seculo, quod Chri-
stum quoq; uersari in terris contigit, pessimi etiam morbi
coeperint. Vel hanc uim natura non habeat, ut novos sub-
inde morbos inuehat, maximā interdum in rebus, etiā alijs
mutationē adferat. Aut uero nostra statim tempestate, atq;
hoc biennio demum, quia morati optime homines sint,
agritudini remedium inueniatur Guaiacum. Adeo inter
se pugnant, quæ illi mentes ut sibi uidetur deorum expo-
nentes, nobis concionantur, factum deinde Medicis nego-
tium, non quid tolleret morbum, sed quid faciat inquiren-
tibus. Fugiebant eius porro aspectum, nedum contactu
absti-

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

abstinebāt, ut morbi præterea nullius. Quippe tanta fuit, cum primum oriretur, foeditate, ut qui nunc grassatur uix illius generis esse puretur. Ulcera in quernæ glandis speciem & magnitudinem, aspera, exporrecta, spurcus ab his profluens humor, foetor uero tantus exhalans ut cuius nares cōtigisset odor ille, infici mox crederetur. Color postulis ex nigro uirescens, ipsæ adspectu magis ægros quàm dolore cruciabant. Quamquā cruciabant etiam si qua inflammari contigisset. Inuasit non multo post ortū, in Germaniam, ubi latissime quantū alibi nusquā diuagatus est Quod ego in temperantiæ nostræ tribuo. Qui tunc astra consulebant, septem non amplius annos grassaturū hoc malum prædicebant, si de morbo et eius in uniuersum appendicibus, falsi, Sin, de foedissimo illo, & qui sponte non tantum ex contagio, sed aut cœli uitio, aut ordine fati proueniebat, ueri. Neque enim septimum multo annū supra eius grassatura fuit. Qui secutus est, & nūc passim uagat, ut foeditate tollerabilior, quippe ulcusculis interdū, haud multum eminentibus, & præduris, interdum lata quædā ac serpens scabies, arenti squama carnem obducens perniciosior, ut qui altius penetrāte ueneno cōplures secū morbos trahat. Hunc nulli hoc tempore adnasci, nisi contagio qui se polluerit, credibile est, quod in concubitu maxime solet euenire. Vnde pueros rarius & senes, aut alio qui coitus expertes occupat. Facilius quāto quis salacior, & in uerem promptior iam quos corripuit, ut quisque uiuit, ita eum aut cito deserit, aut diu tenet, aut in totum consumit. Om̃ibus in Italiā & Hispaniā, ac sicubi præterea sobrij sūt homines, mitior, nobis propter crapulam & uictus intemperantiam, ut diutius inhæret, ita comprehensos infestissime torquet, acerbissime adfligit.

DE CAUSIS MORBI

huius Caput II.

Atentium eius causarum nōdum definita
 Medicis questio est, at misere diu iam agita-
 ta, & summa discordia cōuersata. In hoc con-
 uenere omnes, quod intelligere promptū est
 quodā insalubriaeris, qui eo tēpore fuerit,
 adflatu, corruptos lacus, fontes, fluuios, ac ipsa etiā maria,
 Inde terrā contraxisse uenenū, infecta pascua, uenenatum
 demissum ab aere uaporē, inde hausisse spiritū animalia.
 Repertus est enim in quibusdam alijs etiā animātibz hic
 morbus. Huc Astrologi ex syderū motu ratiocinati in con-
 iunctionē, quæ fuit pauloātē Saturni & Martis, ac binas so-
 lis echlipses causam eius reiecerunt, oportuisse dictitantes
 prælagire hæc, morbos pituitosos & biliosos, longos, tena-
 ces, lentos. Quales sunt Elephātia, lepra, impetigo & quæ
 libet pessima scabies, ac pustulæ, & si qua sunt corpus de-
 formātes, & Podagra ac Chiragra, Paralysis, Ischia & ar-
 ticularū dolores, ac similia incommoda. Magis autē Septen-
 trioni id destinātū, ppter Aquarij singnū, quo prior echlip-
 sis inciderit, & Occidēti propter pisces, quod posterior at-
 tingerit, dicebantq; Medici ægritudinē esse a malo intus suc-
 co & uitiōsis humoribus, melancholicis, adustis, aut flaua-
 bile, uel pituita, siue falsa, siue adusta, & ipsa aut aliquot
 horum uel omnibus etiā simul permixtis, quorū acore ex-
 tra ad corporis superficiē eunte, aduri cutem & exulcera-
 ri, aut uero à crudis, lentis & crassis in artus propelli, eisq;
 dolorem cōcitari, tumores surgere, tubera innasce, nodos
 colligi & sinuari cutem, supra etiā caput infestari. Vniuers-
 sim pristinā corporis constitutionē alterari. Quidā breuiter
 ex infecto sanguine, corruptoq; & adusto, lueem hanc
 oriri dictitabāt. Atque hæc incōprehensibili eius adhuc na-
 tura disputabātur ambigue, nunc cōperta ratione appro-
 bantur etiā. Iuuatq; morbum hūc putare aliud nihil esse,
 quam deprauati sanguinis quādam suppurationem, quæ
 post in tumores & nodos cōsiccata induretur, & cuius sca-

tur
 plus
 diu,
 opin
 in m
 tum
 Med
 perū
 misce
 Mem
 quod
 retur
 hoc a

Lent ex
 collec
 potest
 huius
 me pe
 nera d
 suppu
 niūqu
 quod
 mel ca
 ui, nu
 Videb
 patum

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

turigo quasi quædam à male affecto pullulet iocinere. Amplius quæ sit eius natura, qui status ac qualitas, quæ iam diu, quàm odiosæ quæstiois est? Quæ cōcertatiōes? Quot opīniones? quàm anxie disputatæ? Atque hoc præcipue in morbo, quantū nostra ætate laboret Medicina, comper tum est. Silebāt ab eius ortu, totum in Germania biennii Medici. Inde in prima me tum pueritia constituto, curā cæ perūt, qua fruge, docuit eventus. Ausi tamen sunt exotica miscere nobis, & multa quæ minime oprtuit inculcare. Mēmini tūc à Pisorum esu interdictum quibusdam locis, quod in his uermiculi nascebantur alati. Vnde infici crede retur, & carnis porcina, puod illud potissimū animal, aut hoc aut quodā huic non absumili ulceris genere laborabat.

IN QVOS MORBOS DERIVETVR

Galicus, Caput III.

LEuem hanc luem faciunt quæ consequūtur eam atrotiora. Ita in multa deriuatur enim hoc malū, ut in uno in esse morbos omnes uideri possit. E quibus est acris articularū dolor, primū quidē simplex, deinde quæ dolent extumescētibz mēbris, nōnullis quæ intumuerunt collectiones & tubera, ubi paulo post obcalluerūt, dici nō potest, quos intra se cruciatus alāt, pessima hæc em morbi huius pars est. Nā hanc sibi ueluti arcē deligit ubi diutissime persistat, ac unde in uniuersum corpus, omnia dolorū genera dispergat, & iaculet, tāto maiore cū afflictioe, quāto suppurationē tardius accipiunt huiusmodi tumores. Omniūque miserrīe torquet ac lacerat hic cruciatus. Mihi tale quoddā tuber supra talū sinistri pedis introrsum, postq̃ se mel callū induxerat, octo totos annos, nulla perūctionum ui, nullis fomentis emolliri, aut ut suppuraret cogi potuit. Videbatur q̃ os id esse, donec Guaiaci nuper medela dissipa tum euauuit. Manent & mulieribus intra pudēdas par-

b ij res

tes ulcuscula, miri diu ueneni fomenta, atque ea tãto pernicioſa magis, quanto minus oculis eorum, qui caute mulieribus congregi uolunt, ſubiſci patiuntur. Et uel iccirco peſtilentiſſima eſt hæc morbi pars, quod in ea uiſitare morbum non licet, cum huiuſcemodi mulierũ leuiſſima nonnunquam & immundiſſima ſint corpora, contrahuntur & nerui ac indurantur. Non nunquam diſtenduntur & laxi ſiunt ac rigent. Interdum morbus in meram Podagram exit, Quibuſdã in paralyſim ſoluitur & Apoplexiã quæ dicitur, multis Leporam induxit, creditumque eſt finitimos inter ſe morbos eſſe, tum quibuſdam ex cauſis, quæ utriuſq; malo communes ſunt, tum uero ex euentu, quod in hanc ille frequenter tranſmittat ægrum. Sæpe etiã quaſi febricitaturi ita inhorrent homines ex doloris acerbitate. Nascuntur & Vomicae quæ in Cancrũ aliquando & Fiſtulam abeunt, aut manantia diu ulcera, quæ in tantum frequenter putreſcunt, ut oſſa etiam denudent primũ, quæ deinde cariẽm contrahunt, & magno cum periculo uiſitantur. Quinetiam lentiffimæ cum ſint morbi huius reliquiae, ita emacreſcunt aſſiduitate mali homines, ut intima oſſa omni cõſumpta carne, laxa cutis tegat. Hinc Pthiſici ſiunt interraneis tabo iam tum deſluentibus. Generatur & caeſia plurimĩs, & aquam intercutem ægri contrahunt, non nullis exulceratur ueſica, & ut plurimum iecur ac ſtomachum in totum perdit hæc ægritudo. Verum ibi falſum hoc eſt, quod uidetur quibuſdam tubera, collectiones, ſinus & nodos non eſſe huius morbi propria, aut neceſſario eum conſequi, ſed prouenire, hiſ qui peruncti ſint, ex argenti uiui malitia. Quamquam in hac opinione magna per Germaniam medicorum pars, in hunc uſque diẽ perſtinaciſſime hæret. Sed hi quotquot ſunt, ut in alijs de hoc morbo multis turpiter falluntur, ita hoc temere perſuadere conati ſunt. Nam contigiffe hæc quos nulla unquam tetigerit perunctio, ipſe uidi multis & in hiſ Vlricho de

Huten

Huten

mine,
Hoc a
uium
ueres
nis, bo
Virid
Resin
laurin
no effe
rinus,
la bou
eſſet, n
ceum,
rem pi
phorbi
tuor, a
orum &
nonnu
ali j uni
bis, no
æger in
ali j uig
ctum le
ac mult
cepto u
gueti u

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

Hutten patri meo.

QVA PRIMVM MEDICINA RE
stitum huic morbo sit. Caput IIII.

IN HAC MEDICORVM CONSTERNATIONE his erroribus ingesserūt se Chirurgici manū admoliētes, ac primū causticis exurere scabiē conati sunt, deinde quia imēsum erat singula cōtingere, toties admoto medicamine, ulcera, excogitauerunt unguento restinguere eum. Hoc aliter faciebāt, uerum nullo quīsquā effectu, argentū uiurum quī non addidisset. Cōdebant in hunc usum pulueres Myrrhæ, Masticis, Cærussæ, baccarū lauri, Aluminis, boli Armeniae, Cinabaris, Minij, Corallij, Galis usti, Viridis æris, Scorix plumbi, plumbi usti, Rubiginis ferri Resinæ uulgaris, & Terebinthinæ Oleorū optime omnium laurinū, deinde simplex Rosaceū, Terebinthinū, & magno effectu Iuniperinū, ac Nardinū. Adipes, Suillus, Anserinus, Ursinus, humanus, melinus. Item pingue ex ungula bouilla, Butyrū præsertim quod mense Maio coactum esset, medulla cerui, sepum hircinū, ceruinūq̃, mel Rosaceum, & quod uirginēū uocant. Vermes terreni in puluerem pisti, aut oleo macerati, ac contusi, Camphora, Euphorbiū & Castoreū. Atque harū rerum tribus, aut quatuor, aut pluribus nonnunquam mistis ungebant brachiorum & crurum iuncturas, aliqui & spinam ac ceruicem, nonnulli tempora etiam, item & umbilicum atq̃ iterum alij uniuersum corpus, Quibusdam semel die, quibusdam bis, nonnullis tertio iterum die, aut quarto Claudebatur æger in æstuario quod calebat assidue atq̃ intensissime, alij uiginti, triginta alij totos dies, nonnulli plures perunctum lecto, quī intra æstuarium sternebatur, apponebāt, ac multa superinsecta ueste sudare cogeāt. Ille uix iterū ac cepto unguēto coepit languescere, mirū in modū, tanta unguēti uis erat effectus, ut intra stomachū qđ in summo cor

pore morbi fuisset compelleret, inde sursum ad cerebrum, unde per gulam & os defluebat morbus, rāta, tam uiolēta iniuria ut dētes deciderēt, qui nō accurate ori intendissent, Omībus certe exulcerabantur fauces, lingua & palatū, intumebant gīngiua, dentes uacillabant, sputum per ora sine intermissione profluebat, omni protinus foetore olentius, tanto contagio, ut quicquid alluisset statim inquinaret ac pollueret. Vnde & labia sic contacta ulcus trahebant, & in tus buccae uulnerabantur. Foetebat omnis circa habitatio, atq; adeo durum erat hoc curationis genus, ut perire morbo complures, quā sic leuari mallent. Quanquā uix centesimus quisq; leuabatur recidiuo ut plurimum agro, cum uix paucos ad dies duraret eius iuuamentum. Quo argumento intelligere licet hac in aegritudine, quid ego tulerim undecies curationem eam expertus. Tanto periculo, tam acerbo discrimine, cum hoc malo nonū iam annū luctor, non segnius interim & alia quibus obsisti morbo putabam aggressus. Nam & balneis curabamur, & herbarum fotu ac potionibus, & erosione ulcerum. Ad quem usum adsumebatur Arsenicum, Atramentum, calcantū uiride aeris, aut aqua quæ fortis uocatur, tanta cum doloris acerbitate ut credi possint nimis uiuendi cupidi, qui nō mori maluerint, quā sic uitam proferre. Sed acerbissima omniū fuit, quæ perunctione fiabat curatio, & in ea miserrimum hoc, quod qui sic medebantur medicinā ipsi non callebant. Neque enim chirurgici hac tantū utebantur, sed ut audacissimus quisque aut in alijs uiderat, aut ipse tulerat, ita circuibat medicum agens. Vno quopiā ad omnes unguēto utebantur. Et ut ille ait, Vno calceo omnes calceabāt. Vno collyrio omnes sanabant. Siquid accideret interim agro, consilij inopia, quid suaderent non habebant. Ferebantur que latrones, ut in publico errore, cum obmutescantibus medicis experiri omnibus, quid uellent, liberum esset. Itaq; nolo ordine aut præscripto, nisi quod æstu ac uapore cruciabantur,

ban
por
scij p
uo su
aut u
mod
lant
peter
terer
stom
Mul
batur
des e
bat, r
one in
una d
æstua
raban
nec d
trent
guttu
sputo
quosd
ualue

Qui

ra, for
po, pu

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

bant, similiter omnes, nullius neque temporis, neque corporū qualitatis habita ratione curabantur ægri. Neq; inscī perunctores, materiam quæ morbi causa esset, ducta aluo subtrahebant, aut circa esum ac potum temperantiam, aut ullum uictus discrimen indicebant. Tandem eò incōmodiores ueniebat, ut dentium usus adimeretur, ipsis uacillantibus. Os alioqui totum uno occupante ulcere, cibi appetentiam, frigefacto stomacho, & turbante fœtore, amitterent ægri. Cumq; sitis esset intollerabilis, tamen quod ad stomachum faceret potionis genus nullum inueniebatur. Multis ad uertiginem, quibusdā ad insaniam usq; infestabatur cerebrū. Tremebāt inde non manus tantum, sed pedes etiam & uniuersum corpus ac lingua balbutiem trahebat, nonnullis immedicabilem. Multos in media acuratiōe interire uidi, & quendam noui sic medentem, qui tres una die uiros agricolas, cum intra hypocaustū plus æquo æstuans cōclusisset, ac illi salutis quam sic adepturos se sperabant, studio, patientius quā par erat consisterent, donec defectis per caloris uehementiā cordibus, mori nō sentirent, misere iuiulauit. Alios uidi intumescēte ad fauces gutture, quū exitum nō haberet, sanies primum, quam in spūto deſci oportuit, deinde ipse etiam spiritus suffocari, quosdam cū meiere non possent, mori. Omnino pauci cōualuerūt, atq; illi hoc periculo, hac amaritudine, his malis.

Quibus ego præsidijs fretus hoc in morbo sum Cap. V.

Sus ipse sum, quoties quidē perungerer, pro pulsandis quæ ori accidere possent, solo Alu mine, quod in bucca continebā, hinc inde uolutando dum colliq̄sceret. Vbi uero obligandis ulceribus, & fouēdis artubus, dāda opera, fomēta usurbabā herbis, Absinthio, Camomilla, hyssopo, pulegio, Arthemisia Saluia, et huiusmodi ex uino et aq̄ decoctis

decoctis. Ad ulcera uero oli quidē Eyteluoſſo ſuadēte unguento, qd' alumine, uiridi æris, melle puriſſimo & aceto prius per omnia æqualibus cōpnebā. Nuper quod à gregario in Italia milite didiceram; aqua calcis quam ſic parabam, Aquam puteanam aut fluuialem puram in uafe nondum alio liquore imbuto coquebam, eam cū feruentiſſime bulliret calci uiuæ (ea eſt quam aqua nondum contigit) ſuper fundebam, in labro aut cupa lignea mūda, necdum inquinaſe. Sic diſſoluta primū calce, deinde quieſcere permiſſa ubi ea in fundo conſederat, quæ in ſummo natabat, ſpumā exemi, Calcem non moui, in medio relictam aquā lymphatiſſimam defudi & ad uſum repoſui. Cum uti uelle ſphongia aut linteolo intincto nōnūquā ut potui & plerūq; calida fouebā ulcera, eluendo, ac ſaniē deergēdo. Deinde linteoli partem ſic cōmadefactam appoſui, ac ulcera colligauī, uī huius aquæ ceſſabant dolores & tumor reſidebat. Vulnera emundabātur & calores, ac inſtāmationes arcebantur, quodam cum miraculo, cum incendat alioqui caloris ſui uehemētia calx uiua. Quod apponi his in caſibus poſſet efficacius inuentum nihil habui. Viſumq; eſt uno hoc præſidio fultum me, ſæuiſſime graſſante iam tū morbo, imminentē perniciē declinaſſe. Vtebar & Caſſia alui ſubducere ſiquādo liberet, & ſudabā non raro, ac ſanguinem mittebam, de tracto eo per cucurbitulas ſæpe. Monitus etiā in Italia miræ hoc eſſe efficaciz, ſolitus ſum reſinam Therebinthinā edere mane nucis iuglandis magnitudine. Hoc emēdari ſanguinis uitia clamabant, quod neſcio quale ſit & uentrem emoliri ac ſtomachum iuuari, quod utrūque experiebar. Aiebant & neruis mederi eā nō modico effectū, & artus confirmare. Atque his modis, ſimul cibi et potus abſtinentia, & uitæ paſſimonia, multa effugi quæ me tanto tempore, tam iniquo peregrinantē, ut plurimum, & rerū penuria aduerſa multa, adire coactū, nūquam mihi conſtātem, inquietum ſemper, ac turbatum, conficere

confi
cū to
læſus
morb
ſerua
cur al
rbum
ſam d
ferre.
adieci

GV.
inuen

in occ
qua A
cū illa
incogn
quanc
alio ce
Quæ
retur r
panias
inſula
dici, tā
rūt ult
reſtitu
miror
iſſe un
Sed qd

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

conficere poterant. Idq; effeci, ne quis mihi adhuc nervus
cū tot profundis ac malignis ulceribus adederetur tibie
læsus sit, ne quod os uiciatum, nequando facie corripuerit
morbus, in ore & lingua ne quid uitij cōtigerit, interanea
seruata ut sint. Nam et à stomacho iniurias propuli, & ie-
cur alia rarissime ope defēdi. Sed his auxilijs sustinere mo-
rbum potui extinguere nō potui. Et lenire dolores, nō cau-
sam doloris, ex cindere hoc erat, differre perniciem, nō au-
ferre. Præsentius ē Guaiaco, cui nunc describendo animū
adieci remedium, immo ex uno salus.

GVAIACI DESCRIPTIO ETEIUS

inuentio ac nomen, Csput VI

Vod si bonorum pariter malorumq; sursum
imputanda ratio est, quantū superis de Gua-
iaci beneficio debemus? Aut quanto hæc be-
nignitas lætior, quā illa tristis pœna? Trāsla-
tus eius ē Spagnola insula ad nos usus est. Ea
in occidente, iuxta Americam, atq; adeo ea parte sita est,
qua America longitudine in Septentrionem desinit, simul
cū illa superioribus annis, inter nouas terras, & antiquis
incognitas reperta. Ipsius Insulæ omnes morbo Gallico ali-
quando laborāt accolæ, quēadmodum uariolis nos. Neq;
alio contra remedio utūtur. Nobilis quidam Hispanus cū
Quæstor in prouincia esset, ac morbo ipso grauius afflige-
retur monstrata ab Indigenis medicina, usum eius in His-
panias attulit, primū anxius, ne nō trans mare, qualis in
insula, esset eius effectus. Nolebant cōmendare ipsum Me-
dici, tātum uidētes questui suo decedere, donec se intruse-
rūt ultro & ipsi hāc in curā, tanta statim arrogātia, ut negēt
restitui, qui trāsitis eorū præscriptis Guaiacū insuat. Quod
miror quomodo alicui persuadeāt, cū sit cognitū nullos fu-
isse unquā illa in insula medicos, Guaiaci usū sēper fuisse
Sed qd negotij medicis hac in curatione esse cōueniat, post
c paulo

HVT TENI DE GVAIACO

paulo dicā. Nunc de re proposita. Nomen ei fecerunt Gua-
iacū. Sic enim litteris illud latinis, quod cū hiatu HVIA-
CVM pronunciant Insulares, ab ipso forū ideomate excepe-
runt Hispani. Nam mihi narrauit Augustæ Paulus Ricus
auditum sibi ab Hispano, qui in insula fuisset, primam no-
minis syllabam non Gua proferri à Spagnolensibus, sed
exigere hoc gentis linguam, ut quæ latinis sic scribant, ipsi
non glitera sed u cum flatili pronuncient ut sit Huaiacum,
apud eos triß syllaba item dictio, nō Guaiacum. Possumus
& magnificam aliquam indigere illi appellationem quem
admodum Philon Medicus, Alexipharmaca sua deorum
manus appellauit, & hodie medici, magna compositiones
suas iactatione, uocāt manus Christi, Apostolicon, gratia
dei, Antidotum paulinum, & id genus superstitiose inditis
uocabulis. Aiunt crescere, qua apud nos Fraxinus, proce-
ritate, arborem teretem, ac nuces gignere castaneorum for-
ma. Materia eius unguinosa est. Color quibuxo, sed nigre-
scens, Atq; id optimum putant, in quo quāplurimū nigri
est. Verum ita quod buxeū est, ab eo quod nigrū differt,
ut hoc intus, illud extra sit. Aut planius dicendo, ut medul-
la nigrum sit. Pōderosissimū est ipsum lignum. Itaque nul-
la eius quāquā minutissima pars in aqua fluitat, sed conti-
nuo mergitur & subsidit. Duritiæ robur omne superat. Tū
prædurū est, ut quā minime hiet. Neque enim adhuc uidi-
mus, quod rimas traxisset, & qui uendunt, satiscere negāt.
Vritur ac inflāmur, odore non insuauī. Ab accenso gum-
mi profluit, quod nondū scimus, quē in usum cedat. Sub
nigrum est, & statim postquam deciderit per durum. Cor-
tex haud ita densus, sed immodice durus. Quibus indicis
animaduensis, fieri posse haud credo, ut qui id adulterent,
lateāt emptorē. Nam ut coloris discerniculo fallatur quis,
in quo uno omnia hæc conuenire possunt? Piguetudo re-
sinaceū quiddā spirās? pōdus quale nulli præterea ligno?
deinde hoc quod defluit ab inflāmato? Et uix secabilis eius

du
sup
net
dus
tun
gen
est
scrip
ham
Qu
per
li, qu
uiri
eri ab
cina
dein
præp

I

ut in
lius s
Vidi
ma at
quid
sum p
uiali
deind
ligēte
se im

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

durities: Et quod in aqua minutissime etiam incisum non supernatat: Et sapor qui semel cognitus nunquam errare sinet: Nequam ingratus est ille omnibus, mihi etiam iucundus. Non durare aiunt, & decoctum eius in aestate, post tertium statim diem mucescit, in hyeme paulo serius. Itaque eligendum, quod quam maxime piguescit, & podere ualet. Eius est enim senectus leuitas & macretudo. Efficaciae ab hac descriptione causas, longa disputatio, si uideretur, medici trahant. Ego potius quod sic gaudeo, quam quale sit inquirere. Quamquam multum fateor illos mereri, qui primum cognita eius per omnia naturam, nobis tradent. Nunc uero sunt nonnulli, qui quasi omnia rei indagarint uestigia, ita ab his notis, uirium statim eius rationem expendant. Id quod immature fieri ab illis reor, sic existimans, ut in omni uniuersum medicina, sic in hac etiam post inuentam eam cognitumque eius usum deinde quarendam rationem. Sed iam de usu, & quomodo praeparari ad medicinam ipsum conueniat.

DE PRAEPARATIONE GVAIA
in Medicina Cap. VII.

Praeparatur hunc in modum. Lignum oportet primum in frustra, quantum licet pusilla comminui, quidam ad tornum hoc faciunt, deinde ramum ipsum statim commadefaciunt. Alij quod derasum est prius terunt, aut pistillo tundunt ut in scobem plane & puluerem redigatur, quo penetratu facilius sit, ut eius excoquat uis. Quod nescio an aliquis referat. Vidi quod serra conscinderet prius, deinde partes dissecatas lima attereret, ipsam tandem limaturam aqua misceret. Verum, quicquid id est, aut desculpta frustra, aut eliminata scobem, aut cotusum puluerem, podere unius librae, in aquae fontanae, aut fluminali, aut ut ego puteanae, libris octo, die & noctem macerant deinde percoquunt, leto uapore, in olla uitreata noua, & diligenter elota, ad prunam horis amplius sex, dum ad dimidiam partem imminuat, magna cura & attenta custodia, ne nimio calore rebulliat

HV TENI DE GVAIACO

re bulliat. Nā quod exūdauerit, multū de ui perdere aiūt,
 & minus esse efficax. Ob idq; ad flāmā coqui nō sustinet,
 & prunā quoque modicā petit, ac ollam quā nō repleatur
 sed cuius tertia prope pars uacet. Spuma quā inter coquē-
 dum innatat detrahitur, ulcerum quibus obungitur medi-
 camēto. Nam uim ei inesse desiccatoriā efficacissimā com-
 perimus. Sic decoctū ubi percolauerint, in ampullam ui-
 tream defundunt, deinde ex relicta denuo scobe, cū libris
 octo, quandā qualiloram aut tortium percoquūt. Hoc
 tenue ad cibum potui dāt, prius illud medicīnā loco sor-
 betur. Atq; adeo totū hoc, quod nos tanto tam graui mor-
 bo liberat, decoctum illud est. Hoc rei caput, hic cardo in
 quo salus nostra uertitur. Neque tantū non indiget alteri-
 us permixtione ullius, sed misceri etiānum ut paulo post
 ostendā, non sustinet. Caterū aquā ad hoc quārī, leuem &
 lymphidam uolunt quidā. Alij dulcem omnē admittūt in-
 differēter, quod in coquendo qualis qualis sit depūretur.
 Custodiā eam circa cocturā, ne exstuet, aut efferueat, ad-
 huc necessariā omnes putant, iubentq; bene oburari, esse
 ollam, ne quid etiā despīret. Ea, ubi sentitur, prouenire spu-
 mam, leniter aperitur, illa exempta recluditur. Quod in ui-
 tro reponendū curant, tantum est, in perspicuo ut sit, et me-
 lius, quia emundantur uitrea. color decocto est, qui aquā
 ex limo modicū turbata. Intinctum linum uiridescit, mira
 specie. Sapor primū gustatibus subacidus, paulatim assuef-
 centi iucundus. Ausi sunt mellis indere in librā uncias IIII
 medicī. Quod ut non improbo, ita necessariū esse nego.
 Velimq; ubi non oporteat, nihil addi rei per se tantæ. Quid
 enim nauare operam ubi non opus est, iuuat? Neq; ita
 grauis Guaiaci sapor est, ut melle tēperari postulet. Immo
 si per medicos liceat, nulli non gratus. Quanquam quid
 oportet medicos dicere, ubi de nugatoribus sermo est. Nā
 qui docti sunt, qui que periti, qualis o Princeps tuus ille
 et amicitīæ causa meus etiam Stromer, atq; item Coppus,
 &

& iph
 conue
 quibu
 Strom
 cum n
 neque
 uiter,
 rē Gu
 rum a
 habere
 ueniri
 in Gu
 semel i
 hoc in
 la erud
 ris non
 ignora
 literis a
 manor
 doctri
 insigni
 te princ
 one po
 cū nup
 studia a
 ctos ibi
 dijs inf
 cerant u
 ribus p
 fabar, lo
 missos
 atq; illo
 cuius in
 anolo

& ipse à medicinis tibi qualis, hi intelligunt, quàm non
 conueniat, aut incognita tractare mutando, aut his addere
 quibus nondum deesse aliquid compertum est. Id quod
 Stromer, sermonē habētibus nobis de Guaiaco Agustæ,
 cum multi ante suafissent, ut me curationi huic cōmitterem
 neque ulli ego cederem propter rei nouitatem, multis gra-
 uiter, ut solet uerbis desuper habitis, uereri se dixit saluta-
 rē Guaiaci uirtutē, ne qua superuacua indoctorū Medico-
 rum additio infamaret, quod si non fuerit, tamē exploratū
 habere se, nihil posse aduersus hunc morbum salutaris in-
 ueniri, effecitq; ut me incūctāter et nulla in interposita mora
 in Guaiaci experimētū præcipitē statim abijcerē. Quare hoc
 semel iam prædictū in uniuersū satis esse uolo, de Medicis
 hoc in opusculo, quoties conquerar, hos me putare qui nul-
 la eruditione, nulla peritiā solo se titulo, & empto Docto-
 ris nomine uulgo uenditāt. Qui græcas pariter ac latinas
 ignorant, literas, cum in nulla magis professione, opus sit
 literis ac eruditione, qui cum indoctissimi sint, facile Ger-
 manorum simplicitate abutuntur, quando de nullius passi-
 doctrina in dubium uenit, qui quidē Doctoris sit nomine
 insignitus. Quorsum hæc tam multis? Ut metuerer apud
 te princeps optime, contra eos, qui hac animaduersa occasi-
 one possent, ut æquo plus mordacē apud te deferre. Quod
 cū nuper facerent, de iurecōsultis & Theologis, quorum in-
 studia aiebant immodestius inuectum me, cum ego indo-
 ctos ibi tantū, & eos adhuc malos etiā hac litererum stu-
 dijs infensos & acerbissime inimicos, momordissē, id effe-
 cerant ut me boni multi, iniquum sibi putarent, cū id à mo-
 ribus primum meis, deinde ab instituto etiā eo in quo uer-
 sabar, longissime abesset. Quod cum te non ignorare sciā,
 missos facio circūforaneos perunctores, latrones Medicos
 atq; illos etiā indoctos doctores, ad Guaiacum redeo,
 cuius in medicina usus sic habet.

HVTENI DE GVAIACO
QVIS SIT CVRATIONIS

huius Modus Cap. VIII

N conclauire idest æger aëri minime, nedum
uētis obnoxio, ubi ignis continuo sit aut ut in
Germania, intra æstuariū, nō quod sēper qui-
dem caleat, sed ab aëre tantū quod monitum
& occlusū sit, nequis eū omnino adspiret aër, toto curatio-
nis huius tempore, cauendūq; etiā frigus. Itaque in hyeme
si experiatur quis, uel autūno, curare eum oportet, ante lu-
cano præsertim tēpore ignis ut sit, qđ tunc intēsius est fri-
gus, fenestrarū si quæ sunt rimæ, gipso aut calce explendæ,
ostio cænaculi, uelū aut tapetes obtendūtur, intus & foris,
ne ingrediatur aut exeat, aërē intromittat. Sic instructo,
paulatim cibus subtrahitur, primo quarta pars eius, quem
sumre cōsueuerat, deinde tertia, post paulo dimidiū, ut esu-
rire discat, & uinū deui aqua ualde dilutū, ibi tū alius du-
citur, medicina indita purgatoria, siue cū delectu ea suma-
tur, quæ satis putetur ad præscindendam causam, aut exi-
mendā materiā, quæ morbū fouet, siue simpliciter talis, ut
inanem reddat uentrē. Nam hoc tātū quæri uideo, quo cu-
rato statim opus hoc auspicari licet, hunc in modū. Prius
illud & ualentius decoctum, bis die propinatur, tepidū, cy-
atho uno, mane quidem ad quintam uel iuxta horā, noctu
octaua. Porro cyathum uocamus, dimidiū libræ unius ca-
pax poculū. Qua ratōne colligere datur, ut cū ad decocti-
onem unius ligni libræ, infundatur aquæ octo, & inter co-
quendum eius dimidiū consumptū oporteat, ac libræ quat-
tuor supersint, bisq; de una potetur, ut unius libræ Guaia-
ci decoctio in quattuor dies sufficiat. Inoleuit hoc enim a-
pud Medicos, si quores etiam ad pondus ut metiantur, ob-
literatis in totū mēsurarū nominibus. Bibitur raptim, sine
interspiratione, post bibitū interquiescēdū horis amplius
quattuor, & duabus quidem primis contactū esse oportet,
ut calor

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

ut calor is ope digesto in artus medicamento, noxiū quid
 exudet æger, quod quanti momēti sit, dicā suo loco. Quin
 etiam hora antequā bibat tota, iubetur confegi ut caleſcat.
 Sunt qui negēt ante quintā post acceptum poculū horam,
 ē lecto surgendū, cibus sumitur medio non prius die quā-
 tum fieri potest exiguus. Nam inanem cōprimis uentrem
 quærit hoc medicamentū. Itaq; sumēdus cibus, nō qui ua-
 cuum hoc uel ex parte impleat, sed deficere qui nō sinat, ac
 utinam sustentet, non uires qui augeat, neq; ibi periculū,
 metui debet, quādo quidē uis inest Guaiaco reficere, & cō-
 firmare, sed non nisi inanes. & omnino aiūt neminē deficere,
 re, quantūcūq; parū edat, modo decoctū id fideliter bibat.
 Interim nisi ulcera sint aut uulnera, nihil foris illinitur, his
 uero unguentū album, quod crudum uocant ex Cerussa
 & oleo rosaceo cum camphora, imponitur linteolo adlitū,
 Quidam sola spuma obungūt, aut desiccata eam in pul-
 uisculum adspargunt, Sane præter spumam nihil decocti
 huius forinsecus adponitur. Atque aliqui breuiore tēpore
 sane scūt, quidā serius. Tricenis magna pars diebus. Quin
 decimo die aluum duci iterū iubent. Idcirco arbitror quod
 ut Alexander Aphrodisiæus putat, famescētes solito cibi
 usu prætermisso, uilescūt, & materiā aggregant acriorē.
 Itaque de purgatione, quod sic collectum est extrahitur,
 ut uacuum maneat ægri corpus. Et tunc quidem mane nō
 bibitur, ad noctem statim reditur ad potionem, ac post eū
 diem largius adsumitur cibus. Iterumque uigesimo libera-
 lius. Quāquam debet & hoc liberalius, & illud largius, pa-
 rum quiddam esse, ut sequenti capite ostendam. Quod ca-
 uentes quidam, ne quod medicinæ operationi impedimē-
 tum inde accederet, totos æqualiter triginta dies unā eden-
 di legē tenuerūt, omnino tanto melius celeriusq; prouenit
 iuramentū hoc, quāto quis fortius esuritionē ferre potuit.
 Urget autem magis ac magis indies edendi auaritas, sed cō-
 tinere se quisq; certus salutis, si id faciat, meminerit. Sic de
 e iij coctum

HVT TENI DE QVAIACO

coctum enim & exinanitum corpus, non fame tantum, sed sudoribus etiam ad inter mortuū diu, morbi infestatione cibi ac potus appetentiam redit. Vbi iam ad finem curationis peruentū est, ut prope egredi uelit æger, sumendū iterum quod purget in edicamētū, sed ita ut post purgationē quatuor aut sex rursus diebus ut prius bibatur. Quē curationi huic Colophonē quasi imponere iubent, Sunt qui præcipiant conclauē ubi æger cubat, nō excedendū, prius quam omnis in totum morbus sit abactus, & restituta ualētudo. Alij triginta dies satis esse putant, quibus concludatur quis, post exire posse, sed caute, & longius ac longius, nec in apertū statim, sed primū intra parietes, et de uno coenaculo in aliud inambulandū deinde ad uicinā aliquā non longius domū, donec ferre aerem adsuescat. Nihil enī repente mutari debet ibi, omnibus paulatim adsuescendū. Quod superest morbi post egressum celerrime sanescere aiunt, idq; ita esse, in me ipse comperi. Nam triginta dies cum abiissent, necdum ulcera, quæ in tibijs erant, cicatricē obduxissent omnia, continui me alios adhuc decem dies, quibus & ipsis peractis, non dum tamen conualueram. Quamobrē metu frigoris, quod incipiebat hyems, adijcere alios rursus dies decreui, uerum medici adactus per suasione, ut egrederer, periculū feci, nec male incescit, quāquā essent tunc ulcera non alta quidem, aut quæ tumerent, sed in summa cute & quibus illud tantum deesset quod nō contegeretur caro, quod in tantum ægre affecutus sum ut uix quadragesimo post egressum die, ex toto, obducta sit, cum ego interim acris iam hyeme, e Vindelicijs in Fracos iter facerem. Moræ eius causas ipse coniciebam, quod me dici permissu, plenius quam oportuisse post cognoui, cibū assumpsisse, & quod is mihi tenuius quā debuit, decoxisset portionem. Vfus sum enim lingni pondere quinq; nō plene librarum, cum alijs octo, nonnulli decem insumerent decepto in hoc medico, quod cum gracile mihi natura cor-

puse
dere
obid
bus
tum
& ea
Qua
etiam
nam
magi
to lig
at, ad
astrin
Guai
auro
Mih
in un
a pul
pane
ter p
palli
artan
dime
aliqu
as, cu

pus esse, deinde morbi diuturnitate etiam extenuatum uideret, parum quid satis esse, cui uis morbi cederet putauit, ob idq; etiam largius paterat, cum ueretur nimium uiribus ne destitueret, duplici errore. Quod & non quale iam tum corpus esset, uerum quale esse solet, uidendū erat, & ea medicina huius natura est, neminē destitui ut sinat. Quare etiam infirmis non minus, sed aliquanto plus etiam dandum est, quia nihil cum impetu facit, cū eius instrumentum sit paulatim sanare. Atque igitur illud decoctū magis probo, quod ad ignem diutius fuit, & quod à multo ligno paucū prouenit, ita ut suadeam, quo efficacius fiat, ad tertiam saepe partem decoquere. Porro alium quæ astringi solet, ubi, soluere si uolet quis, puluisculā e scobe Guasaci decoctum ex aqua, bibere semūcia suadent in aurora. Idē si semel non moueat, repetendum esse uolunt. Mihi ne repetitum quidem cessit hoc.

DE RACIONE VICTVS IN CV-

ratione hac Cap. IX.

Ircā uictus rationem ad huc pugna est. Quidam solo panē quod simplicissimū nutrimē tum uocat Galenus, cum passularum modico, uiuendum censent, eumq; dant quattuor unciam sine sale aut condimento, omniq; in uniuersum obsonio arbitrantur abstinendū, nisi quod à pullo gallinaceo ius aliquod sorberi patiuntur, aut cum panē inibi madefacto edi semel die. Nam uesperī præter passulas & panis unciam, nihil dant. Alij dimidium pulli gallinacei, adhuc molliusculi, aut si is adoleuerit, quartam partem, in aqua pura elixi, eiq; non salem, non condimentum aliquod apponunt, nisi quod saccarum indunt aliqui. Panis uero teruntium dant. Vesperī ut prius passulas, cum panis uncia. Obseruādum autem toto curationis

d curationis

curationis huius tēpore, ne quis salem omnino degustet, panem probant triticeū, album, ē bene cribrata farina, quē ad hoc parantes saccaro cōdiunt, quod nō abhorret. Sunt qui huic mensæ adiciant, non tam cibi uice, quā medicīnæ loco, parum Boraginīs aut foliorum tātum, aut si sint, florum etiā, quod in aqua decoctū, aut cum pullo, estur ut olus, atque hanc circa uictum obseruationem perpetuo tenent aliqui. Nōnullis uidentur quindecim dies satis esse, deinde leuīus famem sustineri uolūt, & uigesimo quidem die his cibum dant, quod uiderint qui sequentur. Certe enim hoc fert medicīna hęc, ut inedia, quanta possit maxima, extenuetur æger. Quanquā nonnullis contigit, intra quindecim dies in totum restitui, qui tamen postea adiecerunt aliquos ultro dies. Bibitur ad cibum de secundario decocto, non tepidum sed frigefactū, atque hęc mensæ summa est. Nam supra hanc mensuram progredi adhuc nemo ausus est. Quāquam non contēnam disputantes ibi medicos, in corporibus sicca & calidæ temperaturæ periculum fore, si ad hoc uictus adigantur genus, & Galenū cum Hippocrate adducentes, qui locis multis cōtra exquisitū hunc uictum sentire uidentur. Sed ego ex his, qui adhuc uisū Guaiaco sunt, periclitari neminem uidi, & ab experientia monitionem colligo, non ex libris doctrinam. Quinetiam calidæ & sicca temperaturæ ipse sum, nec in phthisin aut, hecticam adegit hęc fames, quod metuere illi uidentur. Quia autem non imprudēter omnia prouideri putātur, iubeo, si quis ibi sollicitus sit, custodes medicos adhibere sibi, quod dictum satis sit, ut reliqua prosequar. Omnia interim negotia ablegare oportet ægrum, omnes circuncidere grauiores cogitationes, ab omni cura conquiescere. Quare

& 2

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

& à consultationibus, & à studijs etiam uacationem indicunt, iubeturque animus ab omni penitus operatione securus esse, & in profundum otium uindicari, ac à turbis & sollicitudinibus laxari, cum omnium, tum uel maxime eorum melancholico habitu qui sunt, Cauendum & ab iracundia, quod ea, ut Galenus inquit, biliosas imprimis materias accendit, Quinetiam curandum, ne quid hoc tempore, quod ad maestitudinem mouere possit, accidat, Audiatur aeger cantores & citharædos, ac musicis operam det, aut iucundis se interdum confabulationibus oblectet, Porro uenerea quantum uitanda, post ostendam, Ipse legendis iucundis rebus, & elucubrandis etiam oblectamenta quaesui, cum reclamarent medici, nec temere moriebant, nisi haud credidissent me, dum hæc agerem, citra negotium agere. Et oblectationis causa, non studijs, in literis uersari, quanquam in exemplum uenire hoc non lim, Interea fames ingruit, alijs post sextum statim diem ego ad decimum usque nihil graue tuli. Vnicum ibi solatium est, non uidere edentes, non uidere cibos, & nidore non sentire, Tamen ubi deficere sibi quispiam uidebitur per inediam, subtractis corpori alimētis, qui corroboret, aut vires reducat, cibo quidem usurum haud statim uelim, nec condimento exotico, sed forinsecus admotis iucundum, spirantibus odoramentis, languentem excitare spiritum, Nimirum odore putat Galenus, spiritum uitalem & animale nutrir, atque foueri, Vbi tamen ut cuiusque fert habitudo, ineunda ratio est, ne siccis, & calidis similia, & humidis ac frigidis, aut utrumque constitutis, consonæ qualitatis res adhibeantur. Ipse ut in omnibus uernacula magis, ut nobis cognata probo, ita Democriti exemplo, qui uapore calidi panis fugientem iam totos tres dies moratus est spiritum, aut illo, aut cepe asso (nam & illi quandam inesse istiusmodi uim comperi) ad moto ori, læguētibus adminiculū uiribus quærēdū putē;

d ij

Quod idem

Quod idem uini quoque odore effici in cōperto est. Nam hoc, ut apud Q. Curtium uidere est, torpentem A lexan- drum excitauit Philippus medicus, eiusque in hoc genere uim ex ueterum medicorū traditiōibus nulli nō uidemus praeferri. Porro modis omnibus, odoris suauitate alendus est spiritus, quod ex hoc uita est, probatur in ea re, ante omnia uini suauis, antiqui odor. Deinde mellis etiā, rosacei maxime. Itē malorū, de qbus nūquā monere me Stromer desinit, compertū sibi dicens, quāta ui, quā prae sentaneo ibi uiuamēto sint. Quidā ex his persica praeferunt. Alij co- ronea. cōmendatur & acetum, rosas cōditum magis, & si- napi. Nā & haec sēsus afficere, ac uires sustētare aiūt. At ue- ro cinamomum, nucem odoratam quae Muscata uulgo, styracem, citri fructū, crocum, gariophyllon, muscum, camphoram, & id genus impendij maioris res, delicatiori- bus relinquo. Cymīnū, anisum, coriandrū, nardos, ama- racum, rosas, mentam, rutam, rorem, marinū, uiolas, sal- uiam, castoreum, nostra omnia, uim habere maximam, ex medicis qui iudiciū habēt, nemo improbat. Vt orq̄ prae- sidij ego huiusmodi magna salubritatis opinione frequen- ter. Potest & frictiōibus toto in cubatus huius tēpore ui- ager, sed lenibus, quas ut ubique, ita ibi quoque conferre plurimum credo, & calidis pannis exercēdum caput prae- beat, ac eburneo pectine peruerrendum.

Q VOD AD MIXTIONEM

non ferat Medicina haec Cap. X.

Ræ terea Nullam fert ad mixtionem medi- na haec, attonitis ob id istis uulgo Medicis, qui nihil admirari nos uolunt, nisi quod a tri- bus orbis partibus, cōquisita in se uenena re- cipiāt, & qui auctoritatem sibi omnem despei- rant, nisi in pharmacorum synthetis Indiam nobis, Aethi- opiam, Arabiam & illos extreme Garamantas coniun- gant. Quod probant enim, ubi sumptu nō est. Et faxit de- deus

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

non est: Et faxit deus Opt. Max. ne unquā audiatur eorum
circa Guaiaci usum consiliū, utq; accipiatur uates in hoc
negotio Stromer, iudicio meo uerus, prudētissime, ne ali
quādo manus apponāt illi, metuēs. Proinde experto mihi
credant homines, satis esse hoc remediū, quod istum tollat
morbum, & solum satis esse, neque præterea quærendum
aliquid, nisi quod dixi, & a principio expurgandā aluum,
& quintodecimo iterum die leuiter, rursumq; in fine cura
tionis. Idque simplici aliquo, aut non e multis admodum
cōposito medicamēto. Valde existimo enim, lucro ibi cō
sulere suo medicos, non hominum salutē, quando dicunt,
quærendum, quod causam morbi auferat, quasi hoc non
faciat Guaiacum. Atq; euidenti rursus argumento est, ob
aliud nihil utēdum purgatione, quam ut in anis sit uenter,
quod corpus præterea omne, inedia & fame exhuariēdū
curatur. Quid? quod in illa barbarie, ubi Guaiacum nasci
tur, nulli sunt Medici, nulla exotica, nulli canones, nulli
aphorismi, At forte aliqua ibi herba, aut radice aluum pur
gante utūtur homines, atque una resimiliter omnes utum
tur. Non ut morbū tollant, sed ut inani uentre locus sit faci
liori Guaiaci iuuamento. Quare consilium ibi meum est,
nullis magnopere apparatis uentrem diuexari medicinis.
Illasque in primis fugere, ex compluribus concinnatas cō
positiones. Qua obstinatia, prætér unam simpliciter Cassi
am, nihil inculcari mihi passus sum, cum illi multa cupide
offerrent, & ego solitus essem, nō illud tantum Rabarba
rum, sed & si quid Ra barbaro adhuc barbarius est, ingur
gitare. Sed euentus consiliū meum sequutus est optimus.
Quod qui imitari uolet, exēplū habet, præceptū nō habet.
Neque enim edocti docemus hæc, sed experti monemus.
Id quod meminisse omēs uelit, nihil me hic temere, sed qu
od proprio periculo didicerim, alijs per manus quasi trade
re. Qd si aliud didicissem etiā latere nō paterer. Nūc igitur
dij cum diligenti

HVT TENI DE GVAIACO

eum diligenti inuestigatione, studiosa indagine comperim Guaiaci uim (quam siquidem non bene intellexi, error est, sin ut oportuit rem accepi, neq; pramium, neq; laudem magnopere affecto) fideliter omnia tradam Idq; medicamenti huius merito, ne tantis beneficijs ingratus uidear. Itaque sic sentio, cum alioquin uarietate medicamentorum corrumpantur, optime habiti homines multi, non nulli intereant etiam, nullam ad hoc remedium aliunde accersendam opem, ipsum extirpando huic morbo unum satis esse, siquid addatur, maxime eorum, quæ intra accipiuntur ab hoc iuuari nihil ipsum, posse autem fieri, ut impediatur ac uitietur Huc illud addendum, quod à Guaiaco qui bibunt, utcuque affecti sint, hoc in morbo, his in tantum balneis opus non esse interim, ut etiam uetent naturæ eius periri, curationis huius tempore caput ablui, raro etiã, neque unquam frigida manus permittant,

Q V O M O D O A D H I B E N D I S I N T in curatione hac Medici Cap. XI.

Ed iam suspicari aliquos scio, id me sentire, ne quis omnino medicus adhibeatur hac in curatione quod multum abest. Existimo em, quærendum doctum aliquem & prudẽtem, qui que infertiendis medicinis audax non sit, ne liberalis quidem, eius utendũ custodia, etiam si administradi Guaiaci usum didicerit præscripto Illos uero perditæ moratos, qui cupidissime illa nobis propinant exorica, aut si quod à Nili fontibus aduectũ medicamẽtũ est, quod tato maioris ab his fieri solet, quãto in ipsũ impẽdij plus erogatur, procul arcendos moneo, & ne per cancellos quidẽ cõspici ab his ægrum patiar. Iam hoc ipsum comperi enim ita esse ut Asclepiades sensit, qui medicamentorum potus stomacho inimicos censuit, & Celsus ait medicamenta stomachum fere lædere, Quinetiam contigit mihi, quod idem

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

idem autor fore prædixerat, ut infusæ medicinæ, cum alio
uo continerentur, in caput regestæ, immensos dolores fa-
cerent. Quod meminerint omnes curatione in hanc auspi-
caturi, ne leuissimis generis carnificibus temere committant,
non tantum ob id, quod rei natura haud dum innotuit,
uerum etiam quia mos est illis, nunquam fateri ignorantia,
semper aliquid subere, aliquid propinare, quibus nemo
quocumque tempore lorium ostendit, quantumcumque etiam
luxæ spōis, & sanus, quin pharmacopolis scribant Recipe,
aut aliquid contractum iam morbi suspicari se, aut præ-
ueniendum imminens, dictitantes, Nisi hoc deglutias
inquiunt, aut illud bibas, febrem habes. Perditi homines,
& inprimis odio digni. At quales quales sunt, multa sibi,
nuper circa Guaiaci administrationem tribuere ausi sunt,
in opus illud ultro intrudentes sese, etiam qui uendunt ip-
sum suffragantibus, quodam credo inter se pacto, & mu-
tua conuentione. Nam illi cum uiderent rudem hanc &
contemptibilem medicinam efficere, ne post hac tot suis
discepcionibus opus sit, nec auderent tamen (uoluisse
autem aliquos scio) tam fauorabili sese rei opponere, ui-
cissimque metuerent mercatores, ne si non probarent me-
dici, quia nemo facile aditurus tam aliunde petitam medi-
cinam esset, & cuius tam præter uulgarem medendi usum
esset administratio, parum ipsi uenderent, conuenisse in-
ter utrosque credo, ut in uulgus ederetur, necessariam ibi
esse medicorum operam, quo & illi quæstum ut prius fa-
cerent, probatum à medicis remedium diuēdentes, & de
suis interim stipendijs nihil decederet medicis, ascitis in
curationem hanc & ipsis. At quosdam noui probiores
medicos, qui nomine Cæsaris, & cuiusdam hic Episcopi
percontandi causa Hispanias adierunt, hique cum ab ipsis,
qui in Spagnola rem cognouissent, edocti essent, nihil fe-
re secus, quam nostra tenet experientia, retulerunt,
d. iij. nisi quod

HV TENI DE GVAIACO

nisi quod addiderunt de suo, quæ medicamenta, quibus diebus, quæ cum obseruatione accipiēda sint, & ex Ephemeride mathematica quomodo uiuendū, non mala credo uoluntate, sed suo quodam more, & consueta bonis etiam quibusdā medicis superstitione, qui tāta iuuandi cupiditate feruntur, ut plus etiam quā oporteat nonnūquam ingerant. Quorum uoluntatē probo, periculosum tamē puto, in omnia omnibus consentire. Sed ad illos iterū male uolos. Conuenisse ipsis puto, cum mercatoribus, in lucri partem ut admittantur. Itaque uidi ipse medicum quendā, si in doctum & imperitū asinum hoc nomine dignamur, qui reclamauit Guaiaco, magna contentione, ut rei uanæ & nullius momenti, & quam eumentirentur negotiatores, hæc posse. At paulo post idem ille uociferator ascitus in curationem diuitis cuiusdam, atque iterū alterius, cum suboluisset homini aurum, remq; uideret ingētis lucri, propter multitudinem ægrotantiū, cœpit primo mitior esse, & minus minusq; sœuere, deinde etiam laudare, ac magnis præconijs extollere rem, quia inquit, nunc eādem expertus eius uirtutem ipse sum. Immo quia & tuū ibi lucrum inuenisti asine. Atque ijs fere moribus, quemadmodum alia omnes medicinæ, sic ista quoque cōcedere in canones uideatur. Quod si sanis illis & doctis medicis autoribus, fiat, nō improbo, quanquā ut meū fert iudiciū, & nōdum ab illis fieri posse credo, & ualde necessariū esse nō arbitror. Aut enim in Spagnola ubi medici non sunt, deest aliquid medicamento isti, aut hic quoque citra superstitionem administrari ipsum oportuit. Potest autē esse ita credulus quispiam ut concedat medicis, peritius eos, quam qui experti in se callent, negotium hoc tractare, cum uideamus, breuius durasse apud nos Guaiacum, quam ut tēpus esset illis perscrutandi ac discēdi naturam eius. Nam ut paucis dicam, intra admirationem res uersatur adhuc, ad scientiā nondum peruenit. Tantum abest, istorum canonibus ut
subijci

subij
pro
expe
terim
& ar
nos d
qui u
putan
ab in
in Sax
rum n
ta, res
quēda
dam l
sanatu
ma ut
iterū n
tra febr
dictita
quā
leant, e
incipia
liquos
babile
xime h
ille, ite
Guaiac
oportet
litate &
ue, & i
color q
dam. I
Ille uer
cament

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

subijci possit hoc statim tempore, aut aliqua eius causa
 prodi. Insideat hoc igitur omnibus, ut simplici hac, quam
 experti nos tradimus, dieta curari satis ducant. Sanis in-
 terim medicis aspiciendos se praebeant saepe, species istorum
 & aromata mittant, immo longum ualere dicant his, qui
 nos disputationibus restituere a morbis gestiunt. Hi sunt,
 qui ut dixi uile nihil probant, quique fabulam me narrare
 putant, cum dico octies amplius repulisse febres, statim
 ab initio, proprio ebibito lotio, haud alio medicamento. Et
 in Saxonia uidisse homines, qui omnis generis interaneo-
 rum morbos, cereuisia cum butyro sufferuefacta & ebibi-
 ta, restinguerent. Rursumque fidem non habent referenti,
 quendam nobis esse parernum uillicum, qui tribus quibus-
 dam herbis e uino decoctis, cotusum hominis craneum co-
 sanauerit. Et contemptibile medicamentum existimant, pessi-
 ma ut plurimum uulnera, percoctis in uino aut aqua, paucis
 iterum nostris herbis, intra decimum aut duodecimum diem, ci-
 tra febris metum coaluisse. Non fieri secundum canones ista
 dictitantes. Et de Guaiaco nunc idem sentiunt, cuius uim
 quam acute intelligant, & quos de eo sermones habere so-
 leant, ex nobilitate quidam, non iuuenis iam dum, ut experiri
 incipiat, sed poene decrepiti, ut Auicennam, Mesuem & re-
 liquos medicinae autores, ut unguis suos callere ipsum, pa-
 rabile fuerit, responso, cognoscere datur. Is enim cum ma-
 xime haec annotarem, & Francofurdio ubi Recipe, scribit
 ille, iter facerem, Interrogatus ab amico quodam meo de
 Guaiaco quid sentiat, non uidi inquit, sed qualecunque est,
 oportet eius considerare pondus, colorem, odorem in qua-
 litate & quantitate. Ibi tamen ego, At pondus ei est pergra-
 ue, & in aqua mergitur quantumcunque minutim incisum,
 color qui buxo fere, oletque obscure resinaceum quid-
 dam. Iam tunc igitur Guaiaci natura quae, & quae uis?
 Ille uerbis me obtundere adortus, nescio quid ex praedi-
 camentis Aristotelis garriebat. Tum ego, fieri potest
 e senex

HYTTENI DE GVAIACO.

senex, ut cum nouus sit morbus, noua q̄ hæc medicina, incognitum totum adhuc nobis negotium sit? Erras inquit, nō nouus est morbus, cum de illo scribat Plinius. Cupide id mihi accidebat, audire uolenti apud Plinium quid inteligeret ipse, quod me lateret, Quæsito q̄ Plinius quo nomine morbum hunc appellet, Mentagram inquit, quia uexat mentem. Tum alij morbi dicebam, nō uexant aut perturbant mētem igitur? Aut non magis faciunt hoc, phrenesis, mania, comitialis, & reliquæ mentis capturæ, quam morbus Gallicus? Illo nescio quid interpretante, subdidi. Disce o senex cautius respōdere, in his præsertim in quibus humanæ incolumitatis periculum uertitur. Quod si Plinium legisses, non à mente sed à mento unde incipiebat morbus ille, mentagram fuisse dictum, uel hoc argumento alium, à Gallico, Atq̄ huic tam perniciosè insaniēti beluæ, tam patiens esse quis conuiciū qui non faciat, posset? Sed mittamus istiusmodi medicorum uulgus, e quibus magnam partem uidemus abundare quidem uerbis, rerum autem scientia misere interdum egere, ac ad institutum redeamus, cuius summa est, hæc in curatione, ut custodes adsumēdos medicos, non ut curatores. Eosq̄ ut sæpe iam dixi delegendos sanos & perdoctos, quicq̄ experti plurima sint, & sic animati ut soli sapere malint quàm communitè errare. Et qui fabarum esu curare ægrum si possint, non quærant sumptuosissimum aliquid & in primis exoticum.

AN VLLA CIRCA MEDICINAM
hanc habēda sit ætatis, uel sexus, aut corporū
qualitatis ratio. Cap. XII.

Vos aiebam percontandi causa Hispanias adiisse, cum quærerent, pueris etiāne posset & cōfecta iam ætate hominibus hoc subueniri remedio, quod dubitabatur, utriusq̄ sexus imbecillitas, an ferret dietam hanc, responsū.

sponsum acceperunt, ab ijs qui in insula fuerant, pueros
 quidem hac medicina liberari a morbo non uidisse se ut
 reliquos, sed retulisse insulares, solere & ipsos sic curari,
 ac citra discretionem mulieres etiam, senes autem ut pluri-
 mum, quod reputanti mihi uenit in mentem, notæ Hypo-
 cratis sententiæ, Senes facillime ieiunium sustinere, mox
 in robusta & firma constitutos ætate, minus adolēcentes,
 qui sunt, pueros minime, animo præsertim qui sunt pro-
 pensiores, magisque uegeti. Quanquam ibi non ultime
 senes intelligi uelit Galenus. Iam & sanguinea corpo-
 ris qualitate qui censentur, magis ac diutius in ediam fere-
 re constat quam cholericos. Quoniam in illis corpus qui
 alunt, humores uberius adsunt, calor tēperatur, minusq;
 adurens, quippe humido cōmixtus ut sit remissior. In his
 uero tenuia & sicca omnia, ac humoris indiga. Deinde pitui-
 osas, quādo hi plusquā oportet humecto abundant, tolle-
 rare optime famē quis dubitet? Quibus animaduersis con-
 silium non deerit, quacumq; in ætate utcunque constituto
 cuiuslibet negotium hoc qui uolet experiri, sciētq; unusquis-
 que ut attenuanda uictus ratio, utq; sit dilatanda & ut ar-
 ctius inducendum ieiunium, utq; laxius indulgendus æ-
 gro cibus. Neq; id tantum, sed & Guaiacum ut plus mi-
 nusue insumi oporteat, Quamquā ibi parum habendū dif-
 ferentiæ cenſeo, quod nō est huiusmodi decoctum illud,
 ut in præcedētib; dixi. Item, quod impetu curet, aut per-
 rumpēdo salutē acceleret, sed quod lente ac paulatim pœ-
 ne sine sensu det effectum, ita ut metuendū non putem, si-
 ue senī administretur, siue puero, aut puellæ, ne plus inge-
 ratur, dū ne quis nimio quē præscripsimus modū excedat
 Tantū abest ut pinguib; quā macientis plus dandū mo-
 neam. Quinetiā ait Celsus, inter ualens corpus & obesum
 interesse, rursumq; inter tenue & infirmū. Tenuiores enim
 magis sanguinē, pleniores carne abundare. Id quod sæpe
 utinam dixi euenisse, fallit medicos, dum gracile corpus,

infirmitum continuo existimant, ac obesum ac procerum, robustum. Iam illud obiter ammonendum iudico, meum patrem sexagenarium prope conualuisse Guaiaci remedio, nihil grauius ferentem, & dietam hanc rigide obseruantem, cum nullo interim consulto medico, neuiso quidem, meis tantum uteretur praescriptis,

AN. VBILIEET. IDEM. SIT. eius usus. Cap. XIII.

D hoc quæri iam scio, credendū ne sit, ubiq; eundem esse Guaiaci usum, atq; idem iuramentum. Et cum maxime externa res sit, an putetur sic Germanis cōuenire ut Hispanis, & illis sobrie uiuentibus populis, deinde quo modo cæteris? Neq; enim dubitabile uideri debet, sicut in alijs, ita circa huius quoq; medicinae administrationē, aliquam haberi naturæ locorum rationem oportere, Nam ut anni tempus, quod sit, animaduertendum ibi est, ita cæli considerandum esse tractum uidetur, cum ob alias rationes cōplures, tum uero aliter quia famē in denso, aliter in tenui cælo ferimus. Quo loco reliqua quidē huc quæ pertinet physicis æstimanda diligētius relinquo, ipse quæ didici & quantum ad Germanos uidetur attingere, nō sinam ignorare quempia. Primū igitur putat exploratores Hispanienses unam esse hanc in his morbis, ubiq; medicinā, tam quia nihil habeat, quo non indifferēter uti ubiq; omnes possint, quā in quinq; diuersissimarū nationum hominibus, facto periculo, quia cognitum hoc sit, Quarū in Hispaniam quidem primū uenit, ex Spagnola, arrectis in euentus expectationē alijs circa nationibus, ubi cum feliciter ea usos esse multos contigisset, acceperunt eam Siculi, Deinde in Italiam transijt statimq; Germani, & ipsi experimento uim eius didicimus. Nuper & apud Gallos audiuius eius ope confanescere plurimos. Quod cum ita esse cognouerimus, & sub eos degamus cælo, quod haud ita

ita, quemadmodum Italiae, Hispaniae, & id genus subtilioris calis regiones obnoxium morbis est, quo minus in metum ueniant ea, quae aliunde accidere mala possunt, ut febres, laterum dolor, & huiusmodi, deinde fortia sint nobis, & laborum patientia corpora, sitis denique ac esuriei, quantapraeterea nusquam, ac hilariter ut plurimum affecti sint Germanorum animi, quid aliud putare debemus, quam aptissimum huic medicamini hoc caelum, aptissimosque esse nostros homines, id quod Paulus Ricius, sani iudicii medicus, ac eruditionis probae & singularis, autumat, hoc ad huc asserens, experimento cognitum sibi, nullam esse ferendam istius dietae aptiorem quam hanc nationem. Quod si non contigisset, etiam plurimos uidere hic restitui per Guaiacum, & iam adhuc faciundum nobis periculum esset, tamen haud ita esse auersis hanc patriam numinibus, ut salutare hoc medicamentum non accipiat, credendum erat, Aut cum e Spagnola in Hispanias transportatum, uim suam retinuerit, & tam externae sibi genti, ac moribus etiam disiectae patriam communicauerit opem, nos ea tandem ut sui non cōpares fraudare uelit, atque huc maxime, nisi mutato genio aduehi dedigneretur, & ad solos Germanos potentem illam medendi uim ac uirtutem, ubi demigrarit, ab se auelli patiatur. Scilicet compertum est, praesentissimum esse eius hic inuamētum, fortasse etiam praesentius quam usquam, Nostros uero homines, ut alioqui crapulae sint imprimis dediti, ita si necesse sit, famem ac sitim strenue & quam longissime dubio procul laturos, quin etiam ut calore abundant corpora nostra, ob idque robustiora sunt, nam ut Aristoteli uideatur, qui loca colunt frigida, insito abundant calore, & quibus calor est multum, in robore ut plurimum pollent, Quare consultus nuper Ricius, an sibi uideatur, quia consueti sint Germani largius epulando se implere, aliquid eis deuictus in curatione hac tenuitate remittendum putet, et tantum quidem inquit, Atque illud adiecit, non solum

indulgentius quàm Italici generis aliquem habiturum se ex uentricosis illis & in crapula consuetis Germanum hominem, sed arctius etiam, & exigue magis multo. Dixit: què mihi ipse, quod è crassis illis quendam, decem amplius quàm oportuisset dies, fame cruciasset nuper, quo ne quid superesset, Guaiaci operationes, quod morari posset & talia huiusmodi quidem, uel ob id de Ricio promptius cōmemoro, ac de Stromero sapius moneo, ne quis ut intelligant qui legent, quos ego uiros, recte medicos dici, & quàm istos uulgo tortores infra appellationis huius dignitatem locādos existimem, utq; uideant exteri, Germaniam habere sanos & ipsam medicos, cognoscantq; omnes, tam me teneri bonorum, & imprimis doctorū studio & amicitia, quàm istos odisse uulgo indoctos pariter ac improbe audaces homines, qui postquam doctoris emerunt titulū iam statim mortuos excitare se posse profitentur, & sepulcris uitam reddere, uerum ad duos illos longe super hanc constitutos sortem redeo. Quorum hic poscenti mihi anno superiori medicinā quo aluum expurgare, noli inquit hac ætate, in qua naturā efficere melius omnia in proclui est, uenenis dilacerare stomachum, ille ut infundendis medicamentis parcissimus est, ita sub rigidissimā dietæ regulam cogit, quibus medetur ægrōs. Quamobrem quēdam Augustæ curandum hac uia cum acciperet, atq; ille prædiceret, uereri, ne haud posset à uenereis continere se, quando igitur mori decreuisti ait, non me indiges ibi adiutore, dimissumq; hominē ut intemperantiore, quàm qui intra suæ præscriptioni modū tenere se posset. Huc duos addo, excellētis & ipsos notæ, alterū à medicinis tibi princeps Opt. ALBERTE Gregoriū Coppum, qui me conscribentē haud parū iuuit, alterū in Archiepiscopi Coloniens. degentē aula, Iacobum Ebellium quatuor ante annos tantæ autoritatis, ut ei publicum ualeudinarium decerneretur, cedentibus ei peritissimis ibi medicis. Illum à doctiss

mis
mir
egre
fice
crist
Gua
hoc
hoib

nis
gari
ratio
act
corp
bus
uero
bi m
parte
re ea
nit, c
retur
pocr
defic
rem
strud
ut Ar
euola
pus c

AD ALBERTVM. PRINCI. LIB.

mis Papiæ, ubi maxime floret studium hoc, summa in admiratione habitū olim, cum quia in medicina constat esse egregiū, tum uero quia cum professione illa optimas mirifice coniunctas habet literas, uerum haud est hic locus doctissimorum hominū catalogum contexere, sed meam de Guaiaco experientiam mandare literis institutū, proinde hoc loco Epilogi uice repeto, ualde opinari me, nullis non hominibus ubi ubi nati, aut uersati sint, pari pdesse salubritate.

QVOD EO TEMPVS DE-
ligendum. Cap. XIII.

Se autē melius æstate curationē hanc experiri, quā hyeme, his ferē modis colligitur. Primū quod ut Galeno uidetur, succi eo tēpore, toto se extendunt ac diffundunt corpore, euntq; ac redeunt, itaq; facile secerni à bonis humoribus pestilētes possunt, atq; ita hi expelli & ablegari, salubres uero & boni uēdicari. Deinde quia fieri hac ratione putatur, ut morbi hyeme omēs altius radices agāt, ac tenacius hæreāt, æstate cōtra humores in motu sint, & corpus cōmutationi obnoxium plurimū, sed hæc in omībus uniuersim curatiōibus, considerationem habent, quæ uero ad Guaiaci remedium sigillatim pertinent, quia inibi magnū à fame & uictus tenuitate adiumentū petitur. In partem quidē unam æstate magis quā hyeme prouenire eam, argumento est, quod tunc magis famescere cōuenit, corpus alioqui feruens & æstuans, si cibo insuper oneretur, in morbos facile dissoluatur. Vel igitur quia ut Hippocrates scribit, natiuus intus calor hyeme abundat, foris deficit, quod tunc ob instantem extrinsecus frigoris acorem refugit, & ad interiora se, tanquā in arcē recipit & abstrudit, æstate contra, calor in humanis corporibus, affinē, ut Aristoteli uidetur, secutus aērē, ad exteriora se diffundit ac euolat. At medicinæ huius est, reducere deperditos in corpus calores, ob idq; uidet incōgrue expimentū hoc adiri quod tunc

quod tunc periculum esse putant, ne si ad intranea cōsue-
tur extremorum calor, artū extra trīs nimis desoletur &
exhausta sit, his præsertim, quī natura frigēt, quibus alio-
qui hyeme calor pro extincto est, & corpus ui frigoris ene-
ctum, ac de mortuo per simile, Sed hic prætereundum mi-
nime est quod Cōpus monet, cum sudores moueat Gua-
iacum sic malos excutiens succos, & à nocuo corpus hu-
more leuans. In primis aptā ad hæc ætatem, qua subtilio-
res sint humores, cutis rarior, cōtra obstructi hyeme sudo-
ris meatus, & succi in corpore concreti, In aliam rursus &
contrariam sententiā, quia in curatione, quæ per Guaiacū
fit, maius nihil patiuntur ægri quā sitim, atq; ea per æsta-
tem acrius infestat ieiunātes, difficillime tūc à potu abstine-
re ægrū arbitrantur, Quare in Hispanijs, & ubi uehemēt-
ior ætate calor, nō adhuc ferē ausi sunt hoc tēporis experi-
ri eam, Adde quod per hyemē nascitur pituita, augeturq;
propter largius assumptū tunc cibū, ut Alexandro Aphro-
disiæo uidetur, at curatione hac in qua famescere conuenit
si tunc adeatur, caueri hoc poterit. Quæ quidē de duobus
istis anni temporibus dici possunt, intensius calorem & fri-
gus adferentibus, quæ media inter illa sunt, eorum uideri
potest ineptissimum esse autumnale, quod tunc maximus
ægritudinum omnium prouentus est, & ad peius mouens-
tur humores, Quia puto inæquale est hoc tēpus inordina-
tum, & nunquam sibi constans, atque igitur multiformes
inducens morbos. Quinetiam plurimos opprimit Celsus
inquit autumnus, propterea, quia Gallicus morbus ner-
uos in primis afficit, atq; idem autor docet, omni neruorū
resolutioni ad medicinam, minus idonea esse tempora, hy-
emem & autumnum. sed hæc disputatione uniuersim con-
tendentium sunt, non de Guaiaci tantum in medicina usu
differentium, quare sic puto, in Germania saltem, melius
ætatem deligi, sed ea incipiente statim ac desinente iam
tūc uere, quod mense puta Maio fuerit, quia neq; tantus
hic

hic
me
tius
cipu
gna
am a
sint,
hanc
quis
med
exha
ut dis
ni, lo
incisi
mū u
salub
fiores

H

mur,
tiam,
tioner
pericu
lit, qu
mori
nito ia
utatur
nia G

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

hic calor ut sitim nō possint sustinere agri, & frigus in hyeme intensissimū, idemq; uere etiam & autumnno uehementius quā in curatione hac ferre ager, debeat cū inter praecepta sit, qui per Guaiacum restitutus est, fugere omne magna cura frigus. Quod uero ad ea pertinet, quae aestate etiam accidere incommoda possunt, quo minus metuenda sint, dixi iam ante, & suo quodam loco repetam, portionē hanc mirum in modum excitare uirtutem natiuam, & ne quis praesumat informationem maiorem, quā cui postmoderari liceat, uim esse ei inopia caloris, debile corpus & exhaustum uegerandi & ad uigorē perducendi. Quae nisi ut dixi ita haberent, & Hippocrates quodā, si recte meminim, loco, diceret, uer & autumnū aptissima esse ad uenarū incisiones, & pharmacorū exhibitionē tempora, tunc optimū uidebatur Celsi consilium, ad medicinam adeundam saluberrimū esse uer, proximā ab hoc hyemem, periculosiorem aestatem, autumnum longe periculosissimum.

A VINO ET VENERE Q VOD

in totum abstinendum, hac in curatione

agro sit. Cap. XVI.

Non ausim dicere diuinitus hanc nobis cōtingere medicinam, quae nō aliter morbum adimit, quā ut uitae quis sanctimoniam, aspicietur? Cumq; ut Christiana ferunt instituta, per duas maxime uirtutes deo conciliemur, corporis scilicet castimoniam, & cibi & potus abstinentiam, qui se non arctissimo his constrinxerit uinculis, curationem hanc nō frustra tantum aditurum se sciat, sed citra periculum etiam haud prosequitur. Adeo, ut compertū sit, qui ante quadragesimū diem, ab inita ea, concumbat, mori eū necessario, siue non ferente iniuriā coitus, exinanito iam corpore, siue hoc uolente deo, ne quis non sancte utatur tanto suo beneficio. Itaque omnium qui in Germania Guaiacum experti sunt, unū adhuc quendam mori cō-

f tigit

tigit, iureiurando affirmantibus qui aderant, hanc ob culpam. Proxime uini usum pestilentem ibi esse notum habetur, naturaliter alioqui fugiendum in hac ægritudine, quod corporis compagines soluat, nervos adficiat, cumq; eius uehemens sit penetrandi artus, & corpus quatiendi uis, putant fieri non posse, ut uino qui utatur, eius in corpore aliquid efficiat Guaiaci decoctum. Neq; id tantū, sed cum res ibi conuenerint diuersissimæ, discrimen esse, & mortis metum in promptu dicunt. Quare etiā sunt qui toto mēse, post exactum curationis ipsius tempus, à uino abstinendū moneant, quoniam medicina hæc in multos, post bibita ipsam dies, effectus sui cursum prosequitur, cui nequid se obijciat, neu quod impedimentū occurrat, uini usum adiungunt. Porro uenerem qui fugit, is cogitet, gulæ ne quid tribuat, illi fomentum ut sit. Sic habet uetus prouerbiū. Nunquā fames adulteria genuit. Et aliud, Sine Cerere & Baccho friget Venus. Aelianus scribit Zaleucum Locrensem legislatorem uinum ægris prohibuisse iniussu medici, poena capitis indita. Quod si non foret, etiā ē Guaiaci natura uenerem non pati, & à uino abhorrere, tamen infensissimam esse eam, huiusmodi ægritudinibus correpto corpori, pleni sunt medicorum libri, propter articulos in primis, male ibi semper adfectos. Quare etiam refert Celsus in artuum doloribus, quosdā, cum uno anno à uino, millo & uenere, sibi temperassent, securitatem totius uitæ consequutos. Atq; idem colligit, raro uel castratos, uel pueros ante foeminae concubitum, & mulieres, nisi quibus menstrua suppressa sint, tentare eum morbū. Illud non praterundum, quod est in problematis Alexandri, Aquā qui bibant, sensibus esse quā alios omnibus acutiores. Nam uinum spiritales maxime uias obstruere, & sensus obtundere. Ex Cicero ait, Vinum ægrotis quia prodest raro, nocet sapissime, melius est non adhibere, quā spe dubiæ salutis in apertum periculum incurrere. At uenis utiq; habito

AD ALBERTVM PRINCI. LIB:

bito homine uentrem refrigerat, & exiccat, teste Aristote-
le, quoniam in concumbendo excernitur calor, & ex eua-
poratione quæ fit ibi siccitas redit. En sobrietatem & casti-
moniam, duo sanctissima uitæ instituta, principem hac in
re obseruationem, summum præceptum, rei caput, extra
quod periculum non est. Nam de alijs ibi fugiendis haud
perinde metuendum, quod medicinam moratur quidem,
aut omnino etiam impediunt, uitæ tamen ad discrimen nõ
inducunt.

DE SALE NON ADHIBENDO

Cap. XVII.

Nter quæ de sale quosdã sollicitos agit, cur
eo per tempus dietæ huius uti uetitum sit, cū
salubrius alioqui nihil humano corpori per-
hibeatur, nec intelligere se dicunt, quomo-
do nocumētum ex eo sit hac in ægritudine,
quæ ex sanguinis corruptiōe eiusq; putrefactiōe tota pro-
ficiscitur, cum ab utroq; horum unus omnium maxime sal
præseruet ac uindict. Quinetiam astringit sal, exiccat, al-
ligat, & depurgat, quæ omnia eradicādo hoc morbo, sum-
me quærenda putabantur, ac necessario adhibenda. Pri-
mum quidem, corpus ibi, quia dissolutum & concussum
est, deinde quia influxiones corruati humores, ad extre-
mum, quod rei caput est, quia uitiatus ac sorde infectus
sanguis, ex toto impuratus ibi habetur, quoniamq; nihil
aliud est morbus hic, quàm quædã propter turbatum san-
guinem, immutata corporis constitutio. Haud aliter, at-
que ubi inuasit tempus aliquam Seditio, sæuitq; ani-
mis ignobile uulgus, dirimuntur con-
nexa omnia, ac loco mouentur, nec sibi coherant, ni-
hil stat, nihil sibi consistit, nulla tranquillitas, seda-
tum nihil, turbata omnia. Quam corporis immutatio-
nem, membrorum concitationem, ac compaginis huius
f ij quassa-

quassationem, omnesq; has turbas, quēdam quasi superuenientem pietate grauem ac meritis uirum, senem, ac prudentem & primarię in republica auctoritatis. Qui utile ait, Regat dictis animos & pectora mulceat, sic intercedentem commotis omnibus salem, qui concitata sedet, dirempa uniat, ac connectat, distracta reuinciat, turbata tranquillet, omnibus quietem, securitatem omnibus inducat, astringendo ut dixi, desiccando, alligando, & depurgando. Iam Plinius quantam & quā necessariā salis uim arbitratus est, Sine sale inquit uita humanior degere nequit. Ergo igitur aiunt illi, quod alibi omnia conseruat, quomodo hoc in morbo corrumpere aliquid potest? Et cum hac in curatione danda præcipue opera sit, corrupti humoris ne quid abundet, sal uero sordentes omnes humectationes resoluat ac emendet, & fluxionem corporis compescat, credibile erat, copiosius quā alibi, indulgendum sali. Verū alia circa tractationem hanc habenda ratio est. Et primum quidem in totum quod ad morbum hūc pertinet, quomodo à falsis non omnibus, sed ab his quę copiosius acuta sunt, temperandū ægro sit, à medicis petatur, rem eam ad plenum multo iam ante prosequutis, ad præsens, quod & Guaiaci medicamentum quæritur, possumus dicere, quāquam in omnibus alioqui neruorū passionibus, & in his qui ex sanguinis deprauatione pullulant, morbis, quęq; ex flata uel atrabile, aut falsa pituita sunt ægritudinibus, aduersum salis usum, nisi exiguū admodum, sciunt oēs, quod is acumine suo, bilem acuit, sanguinemq; adurit, & natura siccitate humores illos corporis fomentum arefcere facit, & idcirco omnia ualetudinis subsidia auertit & interimit, tamen circa Guaiaci administrationem, totum uersum salis usum interdunt ea ratione, qua acuta præteream, & facile penetrantia omnia, & in his aromatica, & uinum, quod omnia huiusmodi acredine sua & uī penetrantia, meatus omnes patefaciunt, altiusq; pertingunt, quod

graf-

grass
esse n
tione
si allie
subes
uim,
pessu
usu. N
uictu
rand

pus q
liberu
tes hu
rum q
tu, æg
rum su
tudine
aufera
dietan
mines
isse pa
uissim
ars &
pullo
ibi iac
fames
ficere,

grassante per corpus impetu, Guaiaci interim operi locus esse minime potest. Quod si cui hæc minus satisfaciant rationes, ei ego dixerim quod de Magnete ferunt physici, si allio perungatur, non attrahere ferrum, cum sic quādam subesse occultam & haud dum satis cognitam Guaiaco uim, & hoc maxime proprium salis usum ut abhorreat, pessumq; eat, inducto eo. Atq; hæc de salis fugiendo hic usu. Nunc de eo unde omnis dietæ huius ratio dependet, uictus scilicet tenuitate, & inedia quemadmodum emacrandum sit corpus.

DE VIOTVS TENVITATE

& fame ibi necessaria. Cap. XVIII.

ST de uictus quidem exiguitate, ac subtrahēdis agro cibis, & inducenda fame, quanquā dictum erat prius, tamē peculiariter hoc iterum loco admonēdum duximus. Non quidem alia eius quia causa sit, quā quod corpus querit medicina hæc exinanitū, & ab omni repletionē liberum, sed ut ostendam, aliquem fuisse etiam apud ueteres huiusmodi curandi ægros modum, atq; apud Diodorum quidem legere est, Aegyptios uel ieiunio, uel uomitu, ægros suos curare. Afferunt enim ut inquit ille, ex ciborum superfluitate in primis creari morbos, eā ergo ad ualitudinem curam esse optimam, quæ morborum principia auferat. Proinde desinant quidam impatientius hanc ferre dietam. Illi in quā ebrii, illi crapulæ dediti intemperantes homines, quibus ut Persius ait, Summa boni est, uncta uixisse patella, quibus uel unū sine cibo semidiem uiuere grauissimum est, quorum ut ille ait, deus ueter est, quibus & ars & uita sagina, quandoquidem tantillo labore, rāto depulso malo, tam ingens cōciliatur bonum. Ac periculum ibi iactare desinant, quod ex imbecillitate, quam inducat fames, proueniat, quasi qui sic coenet, possit unquam desicere, cum Plinius dicat, intra septimum diem inedia neminem

minem mori, plerosq; ultra undecimum quoq; durasse, Et Albertus scribat, suo tempore in Germania fuisse foemina, quæ sine cibo dies quandoq; uiginti totos egerit, sæpe etiam triginta. Et uirum se uidisse, qui sine cibo septem perseverauerit hebdomadas, alternis tantum diebus aqua exorbentem. Iterumq; Plinius dicat, compertum sibi Scythas in duodenas nonnunquam dies, fame & siti durare, quædam solum herbas in ore habentes. Amonium philosophum Christianum nunquam edisse nisi panem assum ferunt.

Quod si reputer quis, & illud etiam meminerit, ab historicis traditum, ex Magis olim quosdam, præter farinam & olera in cibum nihil adsumpsisse. Et Diodorum scribere, præcis Aegyptiis, herbas radicesq; uictum fuisse, ac Hesiodum monere, malua & asphodelo uictitandum, quo item uictus genere contentum interdum Epimenidem, Plato in legibus meminit. Si quis hæc sibi proponat inquam, & consideret, tum uero inueniet, laute nos ex hac diæta uiuere, & poenæ plus quam opus sit adsumere. Quod si magnum esset etiam tantillum abstinere à cibo, quis est ita tamen inimicus sibi, qui non hac molestia salutem sibi comparandam ducat? qui non malit triginta dies famem, quam in omni uita morbum ferre? aut potius tot dieculas esurire, ut in reliquum uitæ tempus incolumis & sanus existat, quam perpetuo magnis ut doloribus crucietur, ac sanie & tabo diffluat, exiguam fugere molestiam? Duxi autem non nouum esse hoc curationis genus, semper enim optimi medici, abstinentiam indixerunt ægris, inter quos Asclepiades, ut Celsus prodit, febre ipsa præcipue ad remedium uti se professus est, conuellendas putans ægri uires, luce, uigilia, siti ingenti, sicut ne os quidem abluere primis diebus sineret. Continentia inquit Eusebius, corporis ualitudinem conseruat, & animi pudicitiam. Quo argumeto carni

to ca
perã
apud
bum
Quo
bent
culor
los c
de p
quen
Porr
gnun
semp
mod
Iam
bit,
prof
peres
tudin
te, q
hil ita
illuc
tione
histo
bate
buit
retur
quan
bo?
di ap
cipia
Cui

AD ALBERTVN PRINCI LIB.

to carni simul, & animæ utilem esse, modicum & temperatum cibum cognoscitur, testante Timotheo, qui cum apud Platonem cœnasset aliquando, atque is suo more cibum apposuisset, ad suos post conuersus, dixisse fertur, Quos cœna exceperit Plato, in posterum etiam bene habent. Hoc innuens scilicet, nimiam repletionem, aut ferulorum varietatem, & copiam, ac opipere conditos illos cibos, crudam consequi percoctionis molestiam. Unde post obuium forte Platoni. Vos o Plato dixit, in sequentem magis diem bene cœnatis, quam in præsentem. Porro apud Lucianum Pythagoricus ille Gallus, ut magni deorum beneficium Mycillo imputat, quod omnem semper febrem inedia repellere sciat. Ob idque huiusce modi morbo uocat. Iam quale putandum hoc, quod diuus Hieronymus scribit, morbo articulari & podagra laborantes quosdam, proscriptione bonorum, ad simplicem mensam, & pauperes cibos redactos conualuisse? caruerant enim sollicitudine inquit dispensandæ domus, & epularum largitate, quæ & corpus frangunt & animam. Et paulopost. Nihil ita obruit animum ut plenus uenter, & æstuans, & hunc illuc se uertens, ac in ructus & crepitus uentorum efflatione respirans. Illa autem, quam multis documento erit historia, quæ legitur, de uetricoso quodam & obeso Abbate? Is cum ueheretur ad quasdam thermas, obuium habuit nobilem quendam, qui percontatus, quo proficisceretur, respondit Abbas, in balneas ire sese. Tum ille, quam ob causam quæsiuit, & an aliquo laboraret morbo? Abbas morbi quidem esse sibi nihil, nisi quod edendi appetentiam quæreret, eam nuper deperditam ut recipiat, adire calidas aquas, in hoc remedium salubres, Cui tum ille. At in hanc rem melior ipse ego medicus sum

sum inquit, abductumq; Abbatem in profundum, actenebricosum quendam demissum carcerem, aliquot dies, inedia maceravit, post interrogans, num iam appetat cibum? Ille adnuente. Dignum est igitur ait, mercedem mihi pro medicina ut soluas, & ducentis aureis nummis multatum dimisit, sanum iam, & in tantum cibum appetentem, ut fabis etiam & oleribus uesci posset, cum prius delicatissima quæq; respueretur, bellum facinus in eum qui nō esuriendo cibum, sed satur esuriem quærebat. Sed hæc longius forte quàm oportebat. Igitur ad alia, si hoc claudendo prius dixerō medicamentum Guaiaci, uentrem requirere, in quo nulla ciborum uarietas, intestina tumultu fluctuet, nō inpletum temere, ab omni uaporum cruditate mundum.

FAMES QVO ETIAM PACTO

ferri facile possit, Cap. XIX.

Tq; hæc ciborū parcitas, nō ferri tantū pōt, sed facile etiā pōt, ob uim quæ adest Guaiaco, attenuato corporis robore, uitā conseruādi & efficiēdi, ne omīno cōmendat æger. Recte igitur monui, quantū fieri possit, abstinēdum à cibo ægrum, eiq; si deficiat, non cibo quidem, sed illis succurrendum esse, quæ dixi, quantum possint odorem ori admotis, & illo inprimis calenti pane. Quod si defluere & collabi sentiat aliquis se omnino, quod nescio quomodo fieri possit in quopiam, cum mihi in tantū nihil tale cōtigerit, subuentum ut oporteat, tunc ad illa recurrēdum suaserim, quæ Plinius putat, exiguo etiam gustu famem sedare, ac sitim restinguere, butyrū & glycyrrhizam, aut sequēdum ibi Celsum. qui sic ait, unum illud est, semper quod ubiq; seruandū, ut ægri uires subinde assidens medicus inspiciat, & quam diu uires supererunt, abstinentia pugnet. Si imbecillitatem uereri cōperit, cibo subueniat. Nisi hoc sequi aliquis malit, quod Gelius tradit, scripsisse Erasistratum, Scythas, ubi ex quauis causa sit usus quem

men
me
esuri
cum
intest
effici
coeat
facile
ration
est ho
etiam
lis mo
tum f
intoll
dum
quanc
uissim
ro, si
nia no

causa
sunt e
quātum
quærin
na: ist
apud
do glori
pitudine

mem diutius tolerare, latioribus fascijs uentrem strictissime cohibere, & circumligare. Ea uentris compressione, esuriem posse depelli, aut patientius ferri credentes, nam cum ut idem tradit, ex inanitate sit fames, eamq; patentes intestinorum fibræ, & caua intus hiansq; uentris uacuitas efficiant, constricto autem uentre expleatur ea, ut uacuum coëat, famem esse non posse, ubi ista non sint, & in ediam facile ferri. Quanquam in ediam quid dico, quæ in hac curatione non est? famem dicere potui, quantulumcunque est hoc, quod ferre quidam grauatur. Tollerabilis est enim, etiam si aliunde opem quis accerseret penitus nullam. At illis molliculis ægrotis, quid potest esse leue, cum non tantum fames impatientes sint, sed etiam non appetere cibum intollerabile sibi ducant. Qui, à dijs immortalibus petendum est, si quando ægrotant nunquam ut conualescant, quando quidem tantillo impendio, ualitudinē emere grauiissimum quiddam opinantur, de quibus meo more fecero, si latius admoneam, præsertim ut plurimum in Germania nostra errari sic cum uideam.

CONTRA LVXVM, PARSI

monia laus. Cap. XX.

Qvod faxit deus Opt. Max. aliquando se ut noscat hæc natio, non tam quia indignum est, orbis imperatore populo sic uiuere, quam uel potissimum, quod magnorum nobis sæpe malorum, summi passim contemptus causa est hæc crapula. Atque alij quidem, si quantum possunt edant ac bibant, transire se legem naturæ putant. Nos quātum haud ferimus dum ingurgitamus laudem etiam quærimus. Quid ista sibi uolunt enim potatorum certamina? istæ pugnae? quando, qui plurimum bibit, maxime apud conuiuas applausu excipitur. Quando uicisse bibendo gloria est, inebriari ac euomere non unquam haud turpitudine. O patriam, O imperium. Nihil illos moror Po-

g lonos,

lonos, aut si qui alij sunt, magis etiam quàm nos ebriosi, hanc dico nationem, dignitatis suæ rationē habere oportuisse, nisi credibile est ludibrio nostri, non uirtutis maiorum nostrorum reuerentia & opinione, concessisse sub imperium hoc reliquas nationes. Certe profecto alij fuerunt illi, quibus hic habitus honor est, quàm hi qui sic cōtemnimur, necesse est. An puer in Italia est, qui alio nos, quàm ebrietatis cognomento discernat? Nos igitur illi cum simus, quorum prius flagitium in ore exteris est, quàm in mente humanitatis suspicio, aut nō hanc mutamus uiuendi consuetudinem, aut illud nullo pudore, tanquam indignare fugimus honestamentum? Vel non aliquando futurum metuimus, ut turpius imperij titulum pariter & fructum amittamus, quàm gloriose imperandi munus oblatum nobis ultro accepimus? Tunc scilicet, cum sobrios illos, & ratione uincentes homines, sub ebriosa & humanitatis experte barbarie, pati dominium? Quod si in nostro hominū sensum non cadit, suum intelligere dedecus, at perniciem agnoscamus tandem. Et si tanti gloriæ iacturam, animorum dedecus non facimus, quo minus perditæ uitam degere libeat, saltem ibi sapiamus, ut corporum sit integra nobis salus, quæ in his cōuiujs, hac crapula, his computationibus, quas ut Satyricus inquit,

Circumsiluit agmine facto

Morborum omne genus,
essenon potest nisi adflicta & misera, sed mentē exiit Germania, ac sui obliuiscitur, non tota illa quidem, sed in Germania plurimi. Hi sunt qui in coenam producunt prandium, coenam in plurimam adeo noctem. Hi sunt, quorum flagitio factum est, ut magna huius patriæ infamia cecinerit externus poëta, non malus ille quidem, uel ob id, quia odisse malos uidetur.

Arce sedet Bacchus, languet neglectus Apollo

Hic nihil est aliud uiuere, quàm bibere.

Quand

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

Quamquam ebriosi illi, per insaniam errantes cōtemni poterant, illi uero, qui laute cōnando, ac molliter uestiendo, in medium se deliciarum pelagus, præcipites cōiecerunt, communi omnium odio digni censentur. Hi sunt, qui in coaceruatis puluinaribus supini cubantes, quicquid terra marique conquirere licet, non ut uitam sustentent, sed ut gulam oblectent insumunt, qui non nisi mollissimo uestiuntur lino, quos purpura tegit, qui tenellulis murium pellibus, non contra frigus muniuntur, sed per delicias fulcire gaudent. Hi sunt, qui ad uulgaris panni contactum offenduntur, sericum aliunde petunt, quorum cutis non fert, nisi Milesium aliquod uellus, aut si qua sunt Milesijs adhuc teneriora, qui in compotationibus consultant, in consultationibus potant, qui serium nihil tractant, omne in conuiujs æuum agunt. Non in tota hæc iterum dico Germania fiunt, sed tamen quod extreme pudendum sit, apud illa ferre Germaniæ capita, illos nobiles, qui cotidianis saginati epulis, ad illas sese accommodant, pontificales cœnas, in illis delitiantur ganeatis popinationibus, unde prius omnia tulerint, quam auersos se trahi patiantur. Quibus uitæ scopus est, uentris indulgentia, in quos solos, si unquam tales in Germania bæluas futuras suspicatus esset dicere potuit Salustius hoc suum, Multi mortales dediti uentri atque somno, indocti incultique uitam, sicuti peregrinantes transiere. At secum aliquis reputet, quæ fuit illa tempestas, de Germaniæ populis Romanorum opinio, & sibi ante oculos ponat, quale monstrum, quam inuisum haberi tunc potuerit, ista nostra, quæ hodie est gulæ demulcentia. In qua ubi bonam uitæ partem egimus, & ea inde retulimus, quæ necessario hoc uitæ genus sequuntur, innumeras scilicet morborum species. Ibi tum non culpam nostram agnoscimus, sed deum quoque crudelitatis accusamus, & cum morborum semina tanto nobis impendio, tam magnis sumptibus comparauerimus ipsi, & clades ultro nostras

alamus, ac patrimoniorum nostrorū dispendio foueamus morbos, tamen in aggeribus cervicaliū prostrati, ubi manibus ac pedibus capiti tenemur, incusamus naturam, & dolores nostros deo imputamus. Neq; enim aliud faciunt tunc gylones hi, quā illi apud Iuuenalem, qui,

Missum ad sua corpora morbum

In festo credunt à numine, saxa deorum,

Hac & tela putant,

Atq; utinā aliquando ad illos redeamus, ex auena pulvis, & istis ut prius amiciamur laneis indumentis, ut uestibus singulos prope artus exprimentibus, ut huius pigeat serici, has odio persequamur infinite sinuosas togas. Quid aliud sint enim ista omnia, quā patrimoniorum prius nostrorum dilapidationes, deinde morborum quoq; propaggines? Sanē maiores nostri, cum parcissime obseruarent, maximas res, magna cum gloria gesserunt. Nos, qui ut iucunditatis affectationem impleamus, uenena quoq; cibi uice usurpamus, quāto iam tempore, quāto nihil fecimus Germania dignum? Praestabat barbaros & dici & haberi, in illis ut tunc sordibus, quāto in hac luxuria, hoc dedecore ingeniorum palmam aucupari. Quid dicat igitur Magnus Carolus, si ad nos redeat, & illos uideat bissina uti summa ueste principes nostros, cum ipse lorica uestiretur interula? Aut ex Otonibus illis, qui in puluere & luto uirtutem extendebant, cum nostrates unguenta sibi illinant, exquisitissime apparatus. Insigne est Chrysippi maledictū in eos, qui unguentis uterentur ad libidinem, & alienam uoluptatem. Male sit istis inquit delicatis qui rem tam bellem infamauerunt, atq; hoc molles olim populi factitabāt de Germanis nemo suspicatus est, fore unguēta ut oleant. At iam thyomata & myromata & xeromata & odorum genus omne, tanquam uitae necessariam rem adsciscimus. & olemus exotica illa ambitiosissime. Neq; mulieres tantum sic errāt, sed & uiri, principes maxime & sacerdotes.

At in

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

At in Gracula ciuitate Solon diuendi unguenta uetuit, & unguetarios ciuitate pellebat Lacedæmonij, oleum corrūpere eos dicittantes. Apud eosdem conuiuiorum apparatus & lautiores mensas sustulit Lycurgus. Grauius etiam istiusmodi luxus genus increpuit apud Xenophōtem Socrotēs. Profecto alienum fuit ab antiquis Germanis, omne uoluptatis studium, remque putabant maxime externam, utcumque molliter se habere. Quosdam ego audiui senes qui dicebant iuuenibus sibi togam fuisse suspectam, cum nos purpuram adoremus hodie. Atque igitur o deprauata secula. Tegebantur illi inexcultis ferarum pellibus, & sub diuac in castris pernoctabant, & laboribus confirmabantur, cum nos molliter uestitos, & sub peregre elaboratis illis gausapinis delitantes, omne luxus genus eneruet, ac intemurat, Et possit sperare quis finē habituram facile hanc uiuendi in Germania consuetudinem, cum exemplum eius ab his, qui sacerdotes uocantur, emanet præcipue. Hi non in celebritatibus rātum & epulis sacrorum, sed unusquisque domi suæ, in patinarum paludibus innatant, ac uitam uocant edere & bibere, aut si non uocant, certe existimāt, atque inde alij nihil non licere sibi putant, cum hæc illi faciunt. Quo fit, ut suus à Germanis patrius & genuinus mos exulet, in tantum inclinatis hic moribus ut perditissimas quasque luxu gentes prouocare possimus. Quin potius foras propellere ista conueniebat, & quæadmodum placenta Diogenes, ita externo isti luxui dicere, o hospes, hinc cito proficiscere, Aliquando nos enim uel externa erudire exempla debebant, Et cum hodie regium in primis putetur profusissime crapulari, audire Menedemum philosophum Antigono, an luxuriosum conuiuium adeat percontanti, respondentem, Memento regis te esse filium, aut uero Antisthenem, qui delicias laudante quodam, Inimici inquit delicate uiuant. Inscriptū cordibus nostris debet esse Pauli oraculum, Escæ uentri ait & uenter escis, de-

g. ij. us autem.

us autem & hunc & illas abolebit. Idem cum opera carnis
damnesset, inter quæ ebrietatem & comestationem posue-
rat, subdit, de quibus prædico uobis quemadmodum &
prædixi, quod qui talia agunt, regni dei hæredes nō erunt.
At illi hæc agunt nunc, qui in regnum dei duces nobis esse
debent, sacerdotes, canonici, episcopi & pontifices, in tan-
tum ut per Germaniam prouerbij uice sit sacris initiari de-
bere eum, qui uelit suauius uiuere, quasi hæc illos imprī-
mis uita deceat. Aui mei Laurentij Hutteni in literas refe-
renda frugalitas, magno nobis ad gloriæ ambitum incita-
mento esse debet. Is cum locuplete esset cœsu, ac in magnis
etiam principum nostrorum negotijs, domi pariter ac mi-
litiæ uersaretur, in suam domū, piper, crocum, zinziber,
& id genus peregrina condimenta, nunquam admisit, nec
alio ipse, quam ex nostra lana uestimento uti solitus est, cū
ob bene gestam rem, pretiose illi quandoq; uestes donarē-
tur. Idque non tantum faciebat ipse, sed magno etiam apud
æquales suos, conuicio mores hominum infectaba-
tur. Quasi non apud nos iniquiens nascatur, quo si gulæ
oblectamenti opus sit, condiri nostra possint, aut uesti-
mentorum corporis pretium, animi qualitatē arguat. Sed
de hoc uiro, ne meā ibi gloriā captare uidear loqui de-
sinam, si hoc prius dixero, ita sentire me, non perinde pul-
chrum esse ex hac familia, ubi quædam alioqui iactatio-
nis materia inuenitur, quam illius nepotem qui sic uiixerit,
nasci. Et maiores quidem nostri, ac illi quos adhuc uidī-
mus pueri, senes, cum sic cœnarent, sic uestirentur, bene
constitutis corporibus fuerunt, & contra famem ac sitim,
frigus & æstum, per laboris patientiā induratis, cum nos
ad primas statim pruinas, manus ac pedes contrahamus,
ac incipiēte statim hyeme, triplicibus muniamur pellibus
aut intra illa nos recondamus tepidaria, unde non eximus
nisi ad mediam iam æstatem torrente & caloribus omnia
adurente sole. Cum inquam uix decimus quisq; nunc re-
periatur

peria
bore
stetu
te mo
dimu
dimu
nimi
quen
moll
in ali
nenti
danap
ti par
apud
tum e
manis
fuisse
necess
buffar
tur. Q
curam
magn
creuer
ante c
extra
do dec
fuisse,
tioni n
pullul
ros ag
bis, su
bitis, u
tos hab
phyllu
passim

AD ALBERTVN PRINCI LIB.

periat in Germania nobilium, qui non aut podagra laboret, aut articulari morbo crucietur, aut hydropisi infestetur, ischia, lepra, aut illa maxima secum mala inueniente morbo Gallico diuexetur. Aliquando igitur ad nos redimus, & illam hac natione, hoc imperio dignam ingredimur uitam? Quam etiam qui, ut hi quos dixi, molliter nimis uiuunt, tamen laudari apud se patiuntur. Neque enim quemquam ferè istorum esse puto, qui etiam si studio omni mollitiè colat, & indulgentissime circa luxum uiuat, non in alijs tamen oderit eam uitam. Nisi est adeo per incontinentiã excæcatus quis, ut istos amet perditè moratos Sardanapalos & Heliogabalos, aut multorum diuersi instituti parsimoniam oderit. Profecto amabilis est uirtus, etiam apud eos à quibus postergatur. Vetus Catonis condimentum est, pultem miscere caseo & ouo. Illis autē uere Germanis olim, ut adhuc hodie multis, pultem ex auena cibū fuisse Plinius refert. At nos transmarina coenamur, tanta necessitatis opinione, ut decretum omnibus passim patribus familias sit, quæ hic proueniunt uendere, ut illa emanent. Quæ res una locupletauit Fucheros, qui donec nos sic curamus corpora, soli pecunias habent in Germania, soli magnificas ædes ac speciosa ædificia. Quippe in tantum creuerunt, illi uoluptatis nostræ ministri, ut eorum opes, ante cuiuslibet ex his principibus censum habeantur. Adeo extra nos peregrinamur, adeo non intelligimus quæ modo decoquat Germania. Quare sic puto prudentissimum fuisse, si quis omnino, qui superiori ætate hunc metuī nationi nostræ luxū, has uitæ illecebras, unde tot pestes, tot pullulant morbi, omnibus palam uidentibus, ab his securos agere, qui illis æquo animo carent. Et qui nostris herbis, sunt adhuc aliqui enim Germani, condunt, benehabitis, ut plurimū corporibus uiuere. Illos contra, qui digitos habent croco infectos, & cinamomū ructant, ac garriophyllum spirant, & in uestium luxu delirantur, omnibus passim obnoxios ægritudinibus. Quā proprie igitur locu-

pletem podagram appellat Satyricus, quod egentes fugi-
at, & abstemios, apud diuites ut plurimum hæreat, crapu-
lones, ebrios, & delitiosos, qui ut idem poeta inquit.

Interea gustus elementa per omnia quærent.
Itaque cum affatim producat hæc terra uitæ necessaria, tamē
quasi à natura derelictis, ad externa confugiunt, uestes, ci-
bos, medicinam, ab Herculis columnis, à Tapprobana in-
sula, à Gange fluuio, aut quæ loca istis adhuc longinqua
magis sunt, & à Nili prope ortu petentes. Diij mortuis ira
scantur, qui hoc in Germaniam malum admiserunt pri-
mi. Rem fecerunt enim indignam Germana grauitate.
Nam tales haud fuerunt illi ueteres, id quod mecum incre-
pare decet optimum quenque.

Et qui potiores
Herculis ærumnas credat, sæuosq; labores,
Et Venere, & coenis, & plumis Sardanapali.

Atò Christe quam delicata, quam salubria alimenta sunt,
ex siligine aut tritico panis, ex milio, oriza, ptisana & aue-
na pultes. Adde olerum tot species, adde hortensia condi-
menta anisum, coriandrum, cuminum, fœniculum, adde
sinapi, erucam, cepe, porrum, allium, & quod si Plinio cre-
deremus, peculiarē in condimentis gratiam habere debuit
apium, & potus uice cereuiscia. Adde etiam pro diuitibus
uinum, simplicem & syncerum ut Apollonius sentit, ter-
ræ potionem. Idq; parce bibatur, siue in Francis natum,
siue ad Rheni ripas. Adde ex nostris animalibus carnes,
hinc cicutū, inde ferinas, iniucūdo nequaquā sapore. Nec
arborum contemnendi fructus, quā diues est Germania,
quā abundat uitæ alimentis, quā affatim suggerit neces-
saria. Meum igitur summū uotum est, ne unquā podagra,
unquam morbo Gallico careant, qui pipere carere nō pos-
sunt. Et ut aliquando misere famē ferre cogantur, qui nūc
undiq; non cibum quo uiuant, sed quibus gulam irriterent,
ac appetitum inuident illecebras quærūt. Atque his quam
sanctē inuidit Galenus, quando ab ebriosorum & gulæ
dedi-

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

deditorum hominum, si quādo agrotarent, curatione interdixit medicis. Redaceruant enim cito, inquit, per uitæ intemperantiā, crudas humores, ut frustra euacuentur isti. Cito expletur, Hieronymus ait, naturæ necessitas, frigus simplici uestitu & fames cibo expelli potest. Anaxerxes Persarum rex, ad eam aliquādo necessitatē redactus, ut ficis aridis & pane ordeaceo uesceretur, rerum uarietatem simul & suam fortunā contēplatus, cuiusmodi inquit uoluptatis expertem me regalis fecerat affluētia? Quo exemplo intelligere datur, quod hi qui parce uiuūt & sobrie, soli in luce uersantur, & uiuere se intelligunt, qui contra indulgent corpori, ac omnia sibi ingurgitant, in quibusdam quasi tenebris errantes, non sentiunt suam ipsi uitam. Tantum abest iucunde ut uiuant, quanquā sentiunt paupolopost, in morbos ubi inciderunt, & tunc quidem cognoscere incipiunt, quam uitā, quo præmio delegerint. Nam ut Persius ait, Cum lapidosa chiragra

Frerit articulos ueteris ramalia fagi,

Tum crassos transisse dies, lucemq; palustrem,

Et sibi iam seri uitam ingemuere relictam.

Ergo dubitamus, quæ tot morborum causa Germanis sit, cum meminimus adhuc, cum illo luxu, has inuasisse corporū clades. Iam enim, ita ganeæ ita delitijs studemus hic, ut uideamur quasi proposito præmio, cum alijs extra populis, deturpiter uiuendi principatu contendere. Habemusq; hanc ad rem, nō imperitos quosdam ministros. Hi ex ultimis terris, conquisita ad nos gulæ irritamēta conuehūt. Hi quod edamus atq; bibamus & quo uestiamur, miro studio peregre important. Quod cum diu iam magno suo, ut prius dixi, commodo fecerint, adeo quosdam delicatos reddiderunt, ut hic uiuentes, Cursum bibant, & ab Italis petita cibaria insumant, contra Romæ quando sunt, eo quod apud Rhenum nascitur, aut quod Neccarus gignit uino utuntur. Operuersam uiuendi consuetudinē.

h Orem

O rem odio dignam, uel idcirco magis quod episcopi sunt qui faciunt ista. Quales ego homines à dijs immortalibus cum Philoxeno illo, ut est apud Aristotelē, optare credo, collum gruis dari sibi. Aristophanes Syracusanorum mēsas, & Sybaritarū luxus notat, suggerebant hoc sua illi tēpora. At nunc idem ille si uiuat, quo ore, quo ingenio satis ista culpāre possit nostra prandia, nostram ingluuiem, nostras compotationes? Audiant igitur omnes, qui uirtutibus excellere uolunt, & ingenio qui uolunt, Pythagoram dicentem, hominem ex homine, nihil altū cogitare. Id est incontinentem & luxu dissolutū, donec quidem in ea uita sit, nihil posse ingenio, nihil anio uti. Homini cibus utilissimus est inquit Plinius, simplex, aceruatio saporum pestifera, & condimenta perniciosiora. Hæc Persius intellexit, cū sic frenderet

Poseis opem neruis, corpusq; fidele senectæ,

Esto age, sed grandes patinæ, tuccetæq; crassa

Adnuere his superos uetuerē, louemq; morantur.

Apud Ciceronem Cato inquit, libidinosa & intemperata adoleſcētia, effœtum corpus senectuti reddit. Atq; idem suadet, tantum cibi & potionis adhibendum ut reficiātur uires, nō ut opprimantur ac hominis menti, quod diuinū munus ac donum uocat, nihil tam esse inimicū quā uoluptatem putat. Nec enim libidine domināte, temperatiæ locum esse, nec omīno in uoluptatis regno uirtutem posse cōsistere. Magnamq; habendā senectuti gratiā cēset, quæ effecerit ut non liberet, quod non oporteret. Impedit enim inquit consiliū uoluptas, rationi inimica, ac mentis perstringit oculos, nec habet ullum cum uirtute commercium. Igiturq; bene cum senibus agi putat, quod cū careant epulis, extructisq; mēsis, & frequētibus poculis, interim uinolentia quoq; careant, cruditate & insomnijs, quæ istam cōsequuntur mollietiei indulgentiam, morbi ex satietate nimia cōcitantur inquit Hieronymus. Scitum est hoc cuiusdam

dam

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

dam nostratis medici, qui cū agro cuidam, qui ueteres
in tibijs fluctiones patiebatur, mederetur, atq; is crapulę
esset deditus, & fortiter biberet, nec minus tamen quere-
retur nihil proficere medicamina, qn multo etiā, quā
ā principio magis fluere ulcera, Ista quidem inquit flue-
re desinēt, si tu infundere desinas. Galenus athletas, quo-
rū uita & ars sagina est, nec uiuere posse diu, nec sanos es-
se dicit, animasq; eorum, ita nimio sanguine & adipibus
quasi luto inuolutas, nihil caeleste, sed semp de carnibus
& ructu, ac uentris ingluuie cogitare. Antiqui Romani
mensam necessariā uocabāt, quā tenuis esset & frugi. Et
apud Græcos literis clarorū uiuorū decantata est ὀλιγο-
σντία. Essei quoddā apud ueteres Iudæos philosopho-
rum genus, ab Iosepho laudatur, quod ieiuniū cotidia-
num uertissent in cōsuetudinē & alteram naturam. Pha-
riseorum idem cōtinentiam effert. Qui nos perditos uo-
luit olim, hanc credo uiuendi consuetudinē imprecatus
est. Itaq; tam sollicitē M. Cato, ut est apud Plinium, cū tīs
muerit, ne quādo, cū sua mollitiē, suaq; luxu, in Italiam
inuaderēt Græci, quis ex nostris maioribus cauit, neqd
unquam istorū uenderetur in Germania condimento-
rum. Pereat piper, pereat, crocum, ac sericū pereat. Aut
si quis apud alias gētes, istorum usus est, saltē ea nesciat
hæc natio, aut nunquam uideat. Nostratibus uero hanc
mentem indat Christus Opt. Max. ut antiquorum ad se
reuocent frugalitatē, & maiorum se parsimonix confor-
ment. Quanta animi magnitudine barbarus Anachar-
sis iactat uite institutū. Mihi pulpamētū inquit fames, cu-
bile solū, uestis scythicum tegmen. Ebriū Aeschinē, abs-
temius Demosthenes, ciuitate expulit. Socrates aliquan-
do exosus ganæx deditos, & qbus in solo uiuēdi est caus-
sa palato, multi idcirco ut edāt ait et bibāt, uiuunt, ego ut
uiuā edo & bibo. Ouere sapientē & dignū Apollinis cō-
mendatione uirum Memorabile & hoc est Græci poëtæ.
h ij Ven

Ventris habenas oportet tute regas.
 Quid ille? qualis fuit, quem omnes ut uoluptarium inces-
 sunt, Epicurus? qui in uoluptate posuit summū bonum?
 Certe hoc quicquid est, quod tanti faciebat, simplici panis
 & aquæ usu constare putauit, & uictum laudauit tenuem
 ac parabilem. Scribensq; ad amicum, Et mitte inquit mihi
 casei Cithridi paululum, ut cum epulari pretiosius uolue-
 ro possim. Anaxagoras dicebat, qui suauiter edit, minimū
 eget obsonij. Porphyrius animū ieiunio expurgari debe-
 re præcipit. Apud Philostratum Porus Indorum rex cor-
 poris firmitate & mēbrorum fortitudine suspicitur, aqua
 & pane uitam degens. Masinissa ad nonagesimum usque
 annū sine pulmento uictitauit. Mithridates Ponti rex, qui
 annis. XL. cum Po. Romano bellum gessit, stans uesci so-
 lebat, tantum abfuit, nostro more in plumis ut adcumbe-
 ret. Titus Liuius de Annibale scribens, Cibi inquit poti-
 onisq; desiderio naturali, non uoluptate modus finitus. Vi-
 giliarium somniq;, nec die nec nocte discriminata tempo-
 ra, Id quod gerēdis rebus superesset quieti datum, ea neq;
 molli strato, neq; silētio accersita. Inter laudes Augusti Cæ-
 saris præcipuum est, cibi ac potus fuisse parci. Hæc tam
 præclara, tam salubria uitæ exempla, ut mente & corpore
 ualeamus, proponere nobis non malimus, quā utrinq;
 ut ægrotemus, ad istorum cōtra naturam uiuentium gu-
 lonum molliculorumq; hominum mores, uitam institue-
 re. Agite autem Turcæ & reliqui extra religionem hanc
 populi, uolent unquam effici Christiani cum nos sic uiue-
 re uideant? Sed futurum credo, ut suis edocta malis, resi-
 piscat gens nostra. Nunc ad institutum redeo, & quia de ui-
 ctus tenuitate sermo erat, dicam an qui circa uictum sic ha-
 bet, cum uel sine Guaiaci, quod putant aliqui porione resti-
 tutum iri putem.

AM SOLA HAC DIETA POS-
 sit restitui quis? Cap. XXI.

L

perpe-
 ueran-
 citis,
 galia
 da, sin-
 tione
 neq;
 dicin-
 mitter-
 ni, au-
 ciant
 Etu m-
 cor, n-
 tunan-
 huic,
 alioq;
 temer-
 graui-
 non e-
 pleru-
 si hæc
 cogni-
 fuisse
 dicor-
 perim-
 atur i-
 lim,
 esse q-
 Galli

E probis nulla debet esse mala opinio, ne sus-
 picio quidem. Hi certe uulgo medici dis-
 puntur, tantū posse medicamentū hoc, & so-
 lum posse, ac præter suam operā posse. Ita fre-
 munt, multos passim rep̄re sanari, à quibus
 perpetuū sibi stipendium conceperāt, iuge lucrū destina-
 uerant. Quare etiā p̄tinacissime pugnāt, ne unquā suis pla-
 citis, quod futurū timent, fidem abroget. Nuper quidē nu-
 galia quædam prædicauerunt, si ex animo, errori imputā-
 da, sin uero inuidia, flagitio, sola hac dieta, & quæ in cura-
 tione per Guaiacum præscribitur uictus ratione, quamuis
 neq; à Guaiaci decocto bibat quis, neq; ullam omnino me-
 dicinam adsumat, posse restitui ægrū. Vidicq; ipse qui pro-
 mitterent iuniperi scobem, & quercus aut fraxini, uel pi-
 ni, aut omnium simul limaturam, decocturos se, neq; si id fa-
 ciant dubitare, quin eosdem contra morbos, eodem effe-
 ctu mederi uelint. Quod ad opus quanquam ualde suspi-
 cor, maleuole conari eos, tamen optimā, & è suo uoto for-
 tunam precor. Quid posset enim felicius euenire nationi
 huic, quam in nostris hoc syluis nasci, quod tam peregre
 alioqui petitur, tanto nobis remedio sit. Sed ualde metuo,
 temere promissum hoc ab ipsis, eos frustra conari, cū quia
 grauiorem esse morbum hunc existimo, quā fame qui
 non etiam adhibito medicamento, præsertim altissime, ut
 plerumq; radices ubi fixerit, repelli possit, tum uero, quia
 si hæc quas dixi arbores, tale quid ipsæ possent, tam diu in-
 cognitam uim, utpote uernacularum nobis, futurā haud
 fuisse. Experiantur illi tamen. Quod est aliud enim me-
 dicorum officium, quā cotidie indagare aliquid, & ex-
 perimento cognoscere, ac unicuique morbo quid mede-
 atur inquirere? Verum ego omnis interim admonitos ue-
 lim, quod in præcedentibus dixi, id credant, magnum
 esse quidem sicut in alijs morbis, ita uel præcipue contra
 Gallicum, frugalitatis præsidium, uerū haud tale, ut pos-

HVT TENI DE GVAIACO

fit infectum iam sanguinem, & morbi ueneno corruptū, emendare, nisi quorum hæc cuius est, medicamētā accesserint. Vt si bellū gerāt duo aliqui, & hoc apud me alter obtimeat, inimicum suum ne adiutem, imputare illi quidē possim quod nō nocuerim, quod adiuuerim etiā haud debeam. Ita cibi ac potus abstinentia nō tollit ipsa quidē morbum, sed non alit. Quasi dicat quis se neq; uincire captum cū possit, neq; soluere cum non possit. Dixi de podagra & de articulari morbo dixi, restitutos sibi, qui ad frugaliorem se uictum transulissent, aut à uino & uenere qui temperassent, de hac scabie, & quæ illā consequuntur mala, in mentē idem nunquam uenit. Altius insedit enim, quam ut cito auellatur, ac latius uires spargit, quā paruo negotio ut colligi possit, atq; ita totū occupat, quē inuasit, ut à nulla seorsum parte amoueri sustineat, nisi si mulatq; uno quasi impetu à toto expellatur. Mihi sanè magno meo incommodo multa experto ibi, fides sit, sobrie & parce uiuendo, si cui euadere malum istud liceret iam ante effugisse me, qui totos tres annos, ad summā maciē extenuaui corpus, cū interim nō teneren quidē morbum, sed nō etiam eiicerē. Agite tamen ò magnifici promissores, coquite fraxinum, apparate iuniperum & pinū nobis, ac si uideatur buxū adhibete etiam, & cornum aut platanū, magni apud omnes beneficij gratiam inhibitis, si per uos hic adsequamur, quod alioqui tālōge petendum erat. Maiusq; multo erit hoc uestrū meritū, quā si efficiāt Fucheri piper ut gignat hæc terra, aut cinnamomū ut hic nascatur. Ipse ut cupidissime hoc à uobis, si unquam dederitis accipiam, ita priusquam dederitis, nihil credam in uobis tale esse, ne sperabo quidē, sepe iam frustra hiare iussus, illos expectare aureos montes.

Q VOMODO VENTRIS IN CVRA,
tion hac, rationē habere conueniat Cap. XXII.

Icto curationis tempore parum reddit uenter, idque & ægre & durum, non tam quia parum editur, quam propter medicamenti uisum, quæ inest illi exiccatoria, & astrictiua. Quamquam audierim, non æqualiter omnibus accidisse hoc. Quosdam enim dicunt statim à principio, liquida fuisse aluo, quosdam perpetuo etiam. Quod mirabar certe, cum mihi quadraginta dies ipsos, ne semel quidem, nisi coacta transmiserit cibum. Potest autem contineri excrementum, ut in hac dieta, in quintum aut sextum diem, sine periculo. Deinde limatura Guaiaci, in aqua decocta bibitur semiuncia in aurora. Quod si primo nihil mouerit, datur sequenti iterum die, aut tertio, sine sic quidem responderit, tum infundenda subtus clysteria, aut balani, eum in usum apparati, inponuntur, nam ducere omnino uentrem oportet. Quem si quis cassiæ potu, aut etiam uictu soluat, nihil errasse crediderim ualde, dum ne plusquam semel hoc contingat, & eo mane non bibatur à Guaiaco. Vomitu leuandum non censeo, frigidiora enim facere corpora uomitiones, & inimicas oculis esse, dicit Plinius, maximeque dentibus. Porro quæ aluum sistant, multa in hoc negotio conueniunt. Primum quod exinanitum iam ante de purgatione corpus est, deinde quia cibi parum adsumitur. Sed ut hic clausus eiectionibus locus est, ita non nihil interim excernitur, aut per sudores propellente nocumenta & superflua Guaiaco, aut in urina, quod liquidius est à cibo. Magnoque aliud hoc solatio est, quod interim nec inflatio accidit, nec tormina infestant, neque gustus amaritudo est, uel nausea surgit, aut in caput facile exhalant ut alibi ascendentes à stomacho uapores. Et ut minctu quidem purgetur æger, intelligere facile est, neque ut hoc fiat inuitamentum aliunde quarrendum. De sudore dicam pauca.

DE SVDORE IBI MOVEN
do. Cap XXIII.

Sudorem,

Svdorem, Si non ultro exeat, quærendum aliqui putant, Igitur copiosiori super imposta ueste, in tertiam, aut quartam, interdum horam cōfecto agro eliciunt. Quod & si inter difficillima eorum quæ patimur omniū sit, sensi tamē ad lassitudinem usq; non ita defectiōnē contingere, qui mecum curabātur ægerrime ferebant omnes, atq; unum hoc in curatione hac durū esse dicebant. Quod si liceat mihi dicere quid existimē etiam, non tantum quid didicerim, pœne ausim docere, neminē cogendum ut fudet, nisi hoc quod res ipsa habet, patiatur quis, ut tres aut quattuor horas cōtineat se quidem in lecto, neq; excedat, & contegatur, sed neq; multo obrutus uestitur, neq; immobilis penitus iaceat, in summa nihil magnopere angatur. Multaq; hic ut alibi temere & solita nostratium medicorū superstitione fieri credo, quæ nō oporteat. Nam ut per se mouet sudorē medicina hæc, ita cogi non sustinet. Cuius rei uel hoc fuerit argumentum, quod nihil maturius sudationem mihi, ternis aut quaternis contactus pellibus puenire sensi, quam sub una quoties decubui stragula. Verū hæc intelligi uolo, exudandum omnino uelim, & si id nulla sponte fiat citius opus uideri, sed leuiter. Quippe uiolentū nihil probo. Fugiendosq; ad ignes qui torrere corpora solent, aut copiosius æstuaria calefacere, moneo. Frangunt enim corpora & humores, uirium fomenta, exhauriunt. Quod uero leuiter dixi, hoc sic capiendum est, quod qui una se sub stragula aliquantisper contineat, etiam si ad molestiam usq; non oneretur, aut indignationem, satis eum, Guaiaco intus operante, sudaturum putem.

QVOMODO IUVET MEDICINA

hæc, & paulatim an repente sanescant
ea homines Cap XXIII.

Sed iam tēpus esse reor medicinæ huius effectus, quomodo sentiat, & quando tandem incipiant consanescere

AD ALBERTVM PRINCE LIB.

scere ægri, citumq; eius iuramentum sit & uelox, an tardum & lentum, dicere. Vbi ut in alijs, ea dicam quæ uidi ipse & cognoui, hoc iam præmonens; istam in me culpam ne coniciat aliquis, si cui alter atque ego scripserim eueniat. Didici autem iuramētum eius paulatim intelligi, non repente, sensim procedere, non impetu ferri. Tantum abest enim statim iuuare eam, aut cū liberat cito lenire dolores, ut etiā à principio, in quindecimū plerumq; diem, acerrime intendat morbum & cruciatus augeat, ac ulcera dilatet, intantum ut peius quis per eos dies, quā unquā prius habere sibi uideatur, siue tūc ab intimis eruitur morbus, & eruendo dolor est, siue ea quæ tunc fit in corporis habitu alteratio, cum quodam fragore & cōcussione perumpens torquet. Certe enim radices mali huius extrahit medicamentū hoc, idq; nonnullis haud longe ab ingressu facere incipit, quibusdam interposita mora. Nemini ante septimū diem, multis ut mihi, post uigessimū, sed longioris moræ uitium est ab ipsis aliquādo ægris, quando circa uictum sibi plusculum indulget. Apud me quod prius dixi, peccatum est in coquendo Guaiaco, quia enim tenuius illud apparauerāt medici, quā oportebat, serius uim eius sum expertus. Audiui medicos dicere, quia sit alia aliorū corporū ratio, mature aut sero prouenire. Certum est hoc enim quod identidem mihi crebro inculcat Stromerus, nobis qui subtiliori agimur spiritu, & in studijs literarū attentius uersamur, morbos, plerūq; si accendant, uehementiores esse & longiores. Referri præterea hic ut alibi multū putant, quibus in corpore locis morbus sit, & dextera quidē pars sanabilior est quā læua. Quoniā Alexander inquit, per exercitationem ampliorem materiæ compescunt, reddunturq; sanitati opportuniore. Aiunt & extrema difficilius sanari, quod remota à corpore, alimentū accipere, non nisi tandem possent. Ibiq; animaduertendum, ascendat an descendat malū. Celsus ait, quisquis dolor deorsum tēdit,

i sanabilior

sanabilior est, atq; iterū. Dolor om̃is medicinae minus pa-
ter, qui sursum procedit. Porro in pudendis quæ innascun-
tur, ut doloris sunt propter inflammationē (cui obnoxia
in primis sunt hæ partes) intensissimi acerrimiq; ita statim
& cum primis sanescunt. Qui ut in alijs moueri medicinis
om̃ibus possunt, ita propter recēs inductū Guaiaci usum,
haud scio an sic habeant semper. Hoc om̃ibus curæ fuerit,
ubi ubi doleant, & quacumq; ægritudinis huius specie in-
festentur, bene Guaiacum ut apparent. Cuius decoctū ubi
tanto iam tempore potum est, quantū ut in uenas se diffun-
dat, satis creditum, paulatim decrescit dolor, aliquādo etiā
acrior subinde reuertitur, ac decedit. Nam ubi semel minui
coeperit, si recrudescat etiam, nō durat multum. Vlcera ue-
ro quibus sunt, his quālatissime caro circumadedit. Atq;
hoc est incipientis tamen sanitatis argumentum. Mihi qui-
dem ut nunquā antea, nudari in tibia os contigit, latitudi-
ne unguis humani, idq; uigesimo quinto tandem die, meo
magnō terrore, sed nulla reparandæ carnis difficultate Ad-
creuit enī paucos intra dies. Itaq; uideo naturā ei esse, sub-
tus depurare ulcera, & sub carne uim prius suam experiri.
Adhuc paucos uidi, item quibus confanuiſſent in totum
ulcera, inclusi donec tenerētur. Atq; igitur audiui quosdā
multa ibi expertos, dicere, tum demum finem effectui suo
imponere Guaiacum, ubi iam ad cibum redierit æger, &
per om̃ia pristinam resumpserit uiuēdi consuetudinē. Dixi
prius ad quadragesimū iuxta diem ab exitu negotiū fuisse
mihi. Quæ om̃ia, utcumq; æstimanda ueniunt, intelligo,
ut plurimum differri in longum eius opus. Neq; enim ab-
rumpere est huius medicinae, sed paulatim corrigere san-
guinem, in quo uitiatō, uniuersa morbi uis inest, & humo-
res noxios, mali ipsius alimenta, arcere à corpore, & deri-
uare, alijs quidem in urinam & sudores, in sedis excremē-
ta alijs. Om̃ino autem, ad sanitatem inclināte iam morbo,
opus eius primum est, sudores extrudere, proximum per
•urina

urinæ meatus depurgare, unde miras eluit sordes. Et tunc quidem incipiunt manus ac pedes frigescere, in mirum modum, atque adeo, ut deserta à calore penitus videantur. Quod medici aiunt iccirco fieri, quod tunc ab extremis trahat calorem hoc medicamentum ad interanea, quibus cal factis & ipsis, tunc se dispergat extra. Certe enim qui à Guaiaco conualuerunt, calidissimis esse membris in comperito est. Ac mihi cum hyemes proximas sex aut septem, in tantum frigerent crura ac pedes, ut satis nunquam, multis etiam inductis uestibus calefieri possent, adeo calent nunc, ut simplici ut plurimum indumento frigus arceam. Quibus sic cognitis, ad illud tandem eundum est, quod sit Guaiaci opus, & contra quos morbos iuuamentum.

QVAE EIVS VIS, ET QVOS CONTRA
morbos qui effectus, Cap. XXV.

Pus eius præceptum est & peculiare, tollere in uniuersum, & à radice morbum Gallicum, sed magis uetustum iam & antiquatum. Vidimus enim qui ex inueterato languerent, citius his, qui recenti adhuc scabie tenebantur, & melius restitutos. Non quod etiam in his quippiam insanabile relinqueretur, sed quia difficilius procedit curatio, & diutius inhaeret morbus, ac ægrius auellitur. Itaque tumores, & collectiones ac durities, & sinus, & tubera, quæ multos iam annos steterunt, soluit ac dissipat, cum miraculo. Fluxiones siue consumat, siue auertat, penitus auferit. Ulcera ad supputationem deducit, gratissimo per omnia sensu. Et siquid in intimis latet, eruit. Itaque alijs ut mihi ossa denudat, alijs neruos ostendit & uenas perrumpit, aut altissime exedit, infectas morbo partes tanto cum foetore ac foeditate, ut ferri odor ille non possit. Porro uim ei esse colligunt physici ex calfactoriam desiccatoriam, & uitia sanguinis emendare ac iocineris dicunt,
i n̄ sed

sed hæc omnia tanto temperamento, ut indifferenter ex calida & frigida languentes causa leuet. Quare & fluxus moratur siccitate sua nocētes humores, qui profluūt pert mens, aut ortū eorū eradicans, & intermissum bonū corporis habitū restituit. Pituitā extenuat, obstrictos urinæ meatus, quod cū ex perunctionibus frequēter accidit, tū uel alias etiam hoc in morbo aperit, eamq; stimulat & impellit. Quo argumento, iuuare calculosos credūt, & ē uefica lapides eijcere. Exquisitum habeo, bilem quæ atra dicitur, uehementissime detrahare eam, itaque & hilariorē reddit, & iracundiam compescit. Omnino enim magna ei uis est contra melancholiam. Neq; nō interim distillationes abripit, & à fluctionibus caput liberatur, eiusq; grauitatē recalfacto ut putare licet, cerebro leuigat. Fertur et emēdare male curata prius uulnera, quoquo ea inflicta sint, rescissa eorū cicatrice. Diuturniorē in corpore maciē corrigit, itaq; à curatiōe hac ī reliquū tēpus, ualde piguescunt homines. Mirabili uirtute adseritur, contra oris graueolentiam, & emendare, quæ & ipsa, ex perunctionum uitio uenit, animæ grauitatē. Iuuat interanea, imprimis stomachū, quē renouat ex toto, aluumq; facit, ut unquā prius bonam. Egregius est eius ad membra extenuata & imminuta effectus, auget ea & explet, cōtractos nervos extendit, laxos solidat & confirmat. Compertū est & stupida hoc ex morbo quæ sint, excitari, & ad sensum uigorē que priscum reuocari, ac motū recipere. Dixi prius, circa aluū esse uaria, alijs enim astringere eā, alijs ex laxitudine usq; soluere. Rursus quibusdā primo statim cohibere deinde laxare & emollire, & dari ad ciendū eam ramētū ipsum minutissime confractū, semuncia potu. Dixi item non dari, pro uiriū portione eius modū, neque enim infirmat datū. Iam hoc autē quarta nondū decoctione exhauriri eius uirtutē, haud alijs credo, sed ipse cōperi. Quā quam priorē quamlibet ualentiorē esse non negem. Sunt

qui n
canc
si hoc
expo
est hi
ut pri
cis da
acerb
hoc fi
bus si
lutare
recen
qui ha
sic lib
cuis n
actū t
iā, & t
no ac
fortasi
ratio,
mentū
si hac
restitu
aquā i
Cogn
dicunt
morbo
essent
rent ci
acuire
tantib
cogno
ctis ad
bonan

AD ALBERTVM PRINCIP. LIB.

qui magna fiducia credant, ad fistulas ipsam & cancrū &
 cancrenas proficere. Medetur suspensio & anhelatibus,
 si hoc a morbo, aut ex punctiōe sit uitiū. Sed quia prius
 exposui, quae mala secū inuehat morbus, superuacaneū
 est hic ea repetere. Tollit omnia & perimit ac extinguit,
 ut prius dixi, si uetustissima sint facillime, iam & podagri
 cis datur pari iuuamento. Duos uidi ipse conualuisse, cū
 acerbissime affecti pedibus essent. Sed medici differenter
 hoc fieri putāt, & solū prodesse his, ex frigida causa qui
 bus sit agritudo, quod cū illis exposulādū relinquo. Sa-
 lutare est hoc etiā remediū contra paralytim. Restinguit
 recentē eam ac discutit, quod ex relatione grauiū uirorū
 qui hoc cognouerunt, scribo, nam ipse nōdum uidi, qui
 sic liberatus esset. Accedebat & leprosum quendam Ri-
 cius mihiq; dixit postea, non ex toto leuatū quidem, sed
 actū tamē multo meliorē, ac non parū esse mundio rem
 iā, & talē ferri qui possit. Ita ut sibi uideatur tegere omni-
 no ac remorari lepram hoc medicamentū posse, auferre
 fortasse non ita. Quod si iteretur aut saepe etiā adeatur cu-
 ratio, tū se credere, diutissime differri summū morbi nocu-
 mentū, quanquam spes sibi permagna sit, recentī iā malo
 si hac uia occursum fuerit, posse illud abstergi penitus, &
 restitui agrū. Conant iam etiā, quia uis sit ei siccifica, ad
 aquā intercutē dare ipsam, cuius rei euentū expectamus.
 Cognitū est ad comitalē morbū utiliter sumi, ut medici
 dicunt, frigida morbo species si fuerit. Vidi ex aliorū etiā
 morborū nocumētis, qui intus laborarent, & stomachis
 essent corruptis, ac deprauatis, praeterea male qui perfice-
 rent cibū, & qui ex longa agitudine recolligere se uellēt
 ac uires reparare. Huic curationi accingere se, nō dehor-
 tantibus medicis, Ricio etiā probante in aliquibus, quod
 cognoscere se diceret a sanis etiā aut nō magnopere adfe-
 ctis adiri, citra nocumentū eā, pertinaciter credere se eni-
 bonam corporis constitutionē si sit, seruare eam, tueri &
 i. iij. confir-

confirmare. Atq; hæc de iuamētis Guaiaci dixisse sufficiat, quorum si causas à me percontetur aliquis, tunc ad medicoseum remitto expertos. Nam ipse nihil tale profiteor, neq; ita ingressus sum, ut eorū quæ scriberem, continuo rationem quoq; redderem, sed hoc promissi, quicquid de Guaiaco comperissem, aut in me, aut in alijs, & quæ uel ipse uidissem, uel ex alijs auditu accepissem, optima in literas fide referre, relicturus ansam post me multis, qui rem pro sua dignitate explicabunt. Et iam, ne cui incognitum sit, in me quid effecerit Guaiacum, dicā, quibus corporis partibus, & quomodo affectus fuerim.

Quos mihi morbos ademerit hoc remediū. Ca. XXVI

El uno hoc euētū cognitū est, in nullo nos corporis malo, quantūcunq; cōclamato de sperare oportere. Quot eramus enim à me dicis deplorati iam, qui subita & quasi cælitus interueniente Guaiaci ope restitimus. Quēdā noui uere amicum mihi qui acerbissime diuexante me tū morbo, cū per dolores nec quiescere noctu liceret, nec interdū cibū capere, suasisse mortē mihi, quādo quidē remediū nō inueniretur, & defluere corpus tabo, ingēti cū dolore & nulla inclinationis spe uideretur, cōsciscere. Iam te inuito huic malo eripi decet inquires. Atq; is qui, dē Christianos nos esse oblitus erat, amicos esse plus etiā q̃ oportuit meminerat. Omnia in illis olim martyribus, qui strenue cruciatus pro Christo pertulerūt suspicienda sunt, si quis tamē deficere possit, ac animo labi, certe hoc torquente morbo poterit. Nego tale aliquid passum etiā Licinij Cecinnæ partē, cū se papaueris succo, iterimeret. Nec ita in patibili fuisse ualitudine alios qui hoc idem factitarūt. Certe enī hæc lues uel sola foeditate, nedū cruciatibus, q̃ super omēs immēsi sunt, uitæ odiū gignere potis est. Speusippo philosopho paralyti ad desperationē usq; cōuulso oli, cū ueheret obuiā Diogeni, atq; illi salue diceret, respōdisse Diogenē ferūt tu q̃q; nequa q̃ salue q̃ eius modi

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

modi cūsis, uiuere sustines. Idē ille sic rigide philosophari solitus, quid dixisset me conspiciatus, cū & pariter illis, qui paralyti tenētur cruciari, & ita essem aspectu ac odore foedus, ut omībus essem grauis, quibusdam odio etiā, uiuebā tamen, nōnulla adhuc spe, quanq̃ toties frustratus, magnificis medicorum pmissis. Et nequīs una aliqua parte agrotasse me putet, aut leuiter, dicā ut affectus fuerim. Primū sinistro pede eram inutilis iam, hærēte ibi octo plus annis morbo, & in mediā quidē tibia, qua parte tenuissimā cruri obducitur caro, ulcera erant cū inflatiōe carnis inflāmata, putrescentia, ingenti cū dolore, & huiusmodi ut uno sanescēte, erumperet statim aliud. Erāt enim cōplura sparsim nec ope medicorū fieri poterat, in unū omīa ut redigerent. Supra ea tuber erat, ut os crederetur ita induratū, & in eo suppingens citra intermissionē dolor immensus, immodicus, fuit & supra dextrum proxime talum collectio, & ipsa in ossis modum dura, ex recētis olim morbi reliquijs uetustissima. Hanc mihi ferro, hāc igni & causticis omībus adaperire cū molirent medici, nihil p̃fecerunt. Illa autē modo uehementer intumescēbat, ac summo cū dolore, modo resistebat mitior. Dolebatq̃ minus igni admoto pede, nec sustinuit tamē multiplici ueste contegi. Eo fluxus erat uehemens, & qui irrestinguibilis planē uideretur. Ac quoties pedi insisterē, dolore afficiebat impatibiliter. Deinde superius coxa & genu penitus confriguerant, attenuato ibi ad summā usq̃ in acretudinē femore, atq̃ ita immīnuta carne ut prāter cutē, uix esse uideretur, quo se os cōtegeret. Prāterea in tantū luxata utraq̃ iūctura fuit, ut diu agerrime liceret insistere, tandē nō amplius etiā euanida omīno ex clunibus altera. Dolebat itē leuus humerus, ut leuari iam brachiū non posset, debilitata extrema scapula occalluerat, & in medio musculo tuberculi magnitudine immīnuto alijs partibus ad mirā tenuitatē brachio, ad ipsam usq̃ manū. & in dextero latere, sub infima statū costa, ulcus erat sine dolore quidē, sed foedū quoddā pus efferuens & spurca manās

fanie, fistulæ in morem augusto exterius ore, ac ampla in-
tus cauitate. Supracq; ipsum aliud iterũ tuber, quasi super-
nato costæ quodam ibi osse. Deniq; à summo retro uertice
fluxus ibat, ad omnia ista, manifesto sensu. Qua incipiebat
is ad lenissimum etiam tactum, quasi pertuso craneo dolo-
bat caput, nec uerti in tergum, nisi cum ipso una corpore
facies potuit. Adde illud, quod solũ si mihi ademisset Gua-
iaci medicina, tamen per maximam eius uim prædicare de-
bueram. Somnum meridianum, quẽ perditẽ appetebam,
& cui ita deditus eram, ut nullo intermitterẽ die, totos pœ-
ne sex annos, cum mihi acclamarent medici ferẽ unã hanc
esse omnium mihi morborum caussam, ego tamen refra-
gare desyderio non possem. At nunc in tantum illud abiit,
ut credo si me in uitẽ etiam dormire interdũ non possum.
His tot tantisq; infestatus malis, cum desperassent omnes,
me tamen bonus credo meus Genius, quiddam adhuc ex-
pectare iuberet. Ecce ad Guaiaci succursum respirare au-
sus sum. Quam deus mentem bonis omnibus indat, num-
quam ut sperare desinant. Me quidem nihil pœnitet mei,
& si hoc alio qui concessum sit diu, incolumem etiam &
ualidum uicturum, magna speteneor. Ac de morbo qui-
dem, & ex Guaiaco quod est remedio, quæ occurrebant
scripsi, optima certe fide, & ut mea tulit facultas, factu-
rus hic finem, nisi & post curationem hanc, ut se habere in
uictus ratione ægrum conueniat, admonendos putarem,
qui hæc legent. Id quod breuiter & ipsum præstabo.

Q VAE CIRCA VICTVM
post curationẽ hanc obseruare cõueniat.

Caput XXVII.

Nprecedentibus monui totos tres menses at-
saltem duos post curationem hanc, & ubi e-
gressus iam est medicinæ huius claustrum
ager, quadam consequenter circa uictum
obserua-

AD ALBERTVM PRINCEPS LIB.

observatione utendum esse. Iam ipsum illud, quia peculiariter & suo loco tractandum uenit, intantum esse necessarium dico, ut negem sicui reparata sanitas est, duraturam, nisi curiose obseruet post receptam ualitudinem multa, & quasi adhuc clausus teneatur, ita quoddam intra praescriptum aliquandiu uiuat. Et tres quidem statuunt his, qui aut ualde attenuati fuerunt in morbo, & multis obnoxii fluctationibus ac penitus affectis nervis, aut artubus, aut non ita firmo potantur corpore, ut breue recolligendis uiribus tempus sufficiat, qui contra ualidiores, nec ita deperditi, aut contra fracti, his duos ab egressu menses satis esse credunt. Ego ut tutissime prospiciam his, qui me sequentur quam longissime me tenendum hoc praescriptum suaserim, ac primum omnium a uenere abstinendum diutissime. Quod per Guaiacum, qui conualuerunt, teneris & per omnia imbecillis iam adhuc sunt, & quasi renatis corporibus, in quae impetum faciens coitus, ubi debilem illam, & haud dum maturam uirium recollectionem oppresserit, dissoluit statim membrorum robur omnium, ac disperdit. Et quia ueneris non unum aliquod membrorum, sed uniuersum uno lapsu corpus in discri-men abstrahit, quid aliud facere putandus est, qui sic exhaustus coit, quam ultro mortem qui accersit sibi, aut praeproperam uirium internicionem consciscit, uel omnem in manifestum exitium ualitudinem abijcit. Quod si non omnibus, qui bono etiam sunt corporis habitu, & nullo tenentur morbo, concumbere permittitur, quanto illis hoc fugiendum est opere, quos sic amissis uiribus reparandae conualescentiae studium intendere oportet? Etsi ante decimum quartum aetatis annum, nemo puer coeundi potens est, utpote non plenis dum, ad rem periculofam experiendam uiribus, quam danda opera est, ne qui sic renascitur, antequam recipiat uires, temere conuellendum se praebet. Proximum huic quia iugi fame extenuatis, acerrima incubitat edendi appetentia, minime indulgere ei & quantum fieri possit, continere.

nentissime circa uictus rationē uersari. Itaq; per exiguo prius cibo utendum, deinde paulatim plenius, nec nisi longo admodū interuallo, ad pristinā edendi consuetudinē reuertendū, sensimq; adsuascendū, nihil præcipitanter innouandum. Bibendū autē uini omnino nihil, nisi qd' multa prius aqua dilutū sit, & qd' ipsum subtile aliogn odoratū, & clarum sit, idq; moderatissime. Muniat se uero cōtra aëris occursum, tēporibus maxie quæ frigore, uēto ac pluuijs infestāt, aut v̄o rarissime in ppatulū exeat. Cibū bis die sumat, uesperitenuius, ibiq; nūq; toto eo tēpore, appetitui indulgeat, & satietatē ut summe malū fugiat. Esūq; pisciū uitet, magis quā omnia, & carnibus uescat ex animalū pulis, quæ facilius sunt cōcoctionis, ac optimi succi, quæ ex medicorū sup hoc placitis dignoscere est. Atq; hæc ad duos illos aut tres mēses referēda, nā quæ præterea obseruanda, ex his q̄ sequunt̄ planius discant. Breuiter enī admonēbo quædā, non tā his qui ope Guaiaci, quā qui utcunq; quolibet ex morbo cōualuerunt, aut qbus alioqui intētiō ualeitudinis cura est, sequēda ueniūt. Quo loco inter præcipua animaduertēdum est, quanquā hoc omēs iam norūt, uel unum hoc esse, morbum hunc molestissimū quod faciat, quod summa est in dieta difficultas, cum post debellatū eum, non una aliqua & simplex circa uictum obseruanda ratio sit, sed multiplex & om̄ifariā ineunda. Ita ut quæ om̄ibus his morbis, quos consequi eum diximus secunda, aut aduersa sunt, appetenda aut fugienda uno in totū studio sibi proponere debeat, is qui conualuit. Quare curioso per om̄ia uictu cauere oportet, ut ordinate om̄ia agant. Quāquā si quos seruauit hæc medicina, his magnū quoddā est solatium, qd' putāt eius periti, post receptā sic ualeitudinē, & exactum obseruatōis quæ eam cōsequit̄ tēpus, in nullo quenq; periclitaturū, qd' non cōtra pristinā uiuendi consuetudinē, siqdem nō omnino inordinata ea fuerit admittat. Perinde enī consulendū esse ei qui sic restitutus est, atq;

his

his qui morbo nūquā tenti fuerūt. Quāobrem nō ita curā
dū esse arbitrantē qd edat aliqs quā illud quātū edat, nullū
lumq; cibi genus fugiēdū, nullū habēdū circa uictus qua-
litate delectū, nihil accurandū, quod nō ad cōmunē uale-
tudinis cōseruationē, ac uniuersalē morborū omniū eui-
tationē pertinere sciat. Vbi precipuū fortasse fuerit quod
Celsus docet, ut caueat quisq; ne in secūda ualetudine ad-
uersæ præsidia cōsumātur. Seruatur autē ualetudo ut idē
inquit diēta, pharmaco, unctiōe, frictiōe, balneis, ex-
ercitatione, uectatione, & clara lectiōe. Quæ ut cōsiderā-
da aut plenissime, aut omnia sint, ab illo petēdū relinquo.
Hic breuiter pauca attingā. Et ad diēta quod pertinet gra-
te arbitror & modice uescēdū. Accibos adsumi contieni-
re & potiones, quæ facillime cōcoquātur. Nā ut Paulus
ait. Caput educationis est, ut sit cibus coctus facilis, boni
alimēti, haud quāquā lētus aut glutinosus, neq; superflu-
itibus redūdās, potio autē uinū aquosum, albū purū,
aquæ paulū sustinēs. Et Celsus, Cibus sit inquit, sine pin-
guibus, sine glutinosis & inflātibus. Abstīnēdūq; eiusdē
cōsilio huiusmodi ī morbis ab omib; falsis, acribus, et
acidis, ea puto ratione, quā ī præcedētibus monui. Maxi-
mū Paulus ait, in cibatiōe facietatis peccatū est. Nā etsi uē-
triculus probe cōcoquit, uenæ tamē nimis repletæ, labo-
rāt, dilatātur, rūpunt, obthurātur, & flatu implētur, atq;
in totū pessimos ex facietate morbos cōstare ī cōfessio est.
Tātoperē neq; se impleat fugiēdū cēset ille. Ego nō hoc
tantū, sed adhuc etiā nihil intēte coquēdū, nihil cōdiēdū
anxiē existimo. Dādāmq; operā, ne cōplura apponātur,
& diuersi generis fercula, nec quēadmodū isti solēt diui-
tes, sex, septē, aut interdū decē una cœna missus ī portan-
dos. Mirū est enī quā hæc obsint, nō stomacho tm̄, sed di-
gestiōi etiā uniuersæ. Itaq; illud itē eodē ab authore re-
petēdū qd ait. Sūmope uitādā alimētorū uarietate, p̄serti
cōtrariæ ubi fuerint in eis facultates. Nā q̄ sic ingeruntur

concoctioni resistunt. Atq; hoc sentiunt Galenus & Aui-
cennas, omnesq; emūctioris in medicina iudicij. Catonis
apud Ciceronem præceptū est, tantū cibi, ac potionis ad-
hibendū esse, ut reficiantur uires, non etiā opprimātur.
Quare ut plurimū leniter prandēdum Xenophontis cō-
silio, ut sit uidelicet locus coenæ. Planē ex illis est hic mor-
bus, quos ex plenitudine prouenire Galenus autumat.
Quod sic intelligendū est, non ut omnes qui in crapu-
la degūt, morbo statim Gallico obnoxios fieri existimē,
quanquā morbihos manent, quique sint, grauissimi, sed
eo si quis ante laborauerit, si intemperāter edat ac bibat,
recidere illūc necessario. Itaq; cibis adsumatur neq; ua-
rius, neq; multus, quo ne oneretur stomachus, & impe-
diatur digestio. Deinde is, q; ut monui, cōcoctu facilis sit
difficulter perficiūtur, Plinius inquit, omnia in cibis acris
nimia & auide hausta, & in æstate quā hyeme difficili-
us, ac in senecta quā in iuuenta. Apud Ciceronem est.
qui caret epulis exstructisq; mensis, & frequētibus pocu-
lis, caret itē uinolentia, cruditate, & insomnijs. Quia au-
tem post hanc curationē uidendū corpus inanitū hactē-
nus & extenuatū, ad se reduci quomodo possit. Cibis for-
tasse dāda opera his, qui argent, ac corpus implent, nō
noxijs illud quidē humoribus, sed qualia Celsus cōme-
morat primi libri capite tertio. Plinius quoq; dicit, Au-
gescunt corpora dulcibus atq; pinguib; & potu, minu-
untur siccis & aridis, frigidisq; ac siti. Sed hoc caute tra-
ctādū uenit, propter ea quæ saepe prius monui. Quoniā
uero obseruandum per omnia uētre Galenus monet.
Quicquid enim inquit, in hoc corrūpitur, id toti mor-
borū putredinis causa sit corpori, potiones ac cibos ad-
sumēdos credo, ut Celsus docet, qui simul & alant, & uē-
trē emolliant. Quod si quis malo instigāte Genio, imple-
at se etiā, & supra q; ferri possit cibis oneret stomachū. Siq-
dem à somno præsidij petat, audiendus ei Plinius est sic
dicens.

dicens. Somno concoquere corpulentiam, quam firmitati
 utilius, ideo athletas malunt cibos ambulatione perficer-
 re. Sin uero ut multi suadent, & Paulus in primis docet,
 uomitione leuari uoluerit, quando quidē per uomitū ma-
 gnis saepe malis obstitū est, leget illius doctrinā quā fa-
 cile quis uomat ostendētem. Quod si utrunq; istorū aut
 neglectū fuerit, aut tardius quā oportuit tentatum, tūc
 ad medicinam fortasse recurrendū. Qua de, si eo compul-
 sus æger sit, nō habeo quod præcipiā, nisi hoc saepe a me-
 dictū iā prius sano & docto medico, aut bene experto
 potius quā exquisitē docto, & q̄coacte infundat phar-
 maca, simplicia ea, nobisq; si fieri potest uernacula, se cō-
 mittat. Qui si ducendā subitus aluū suaserit, tūc meminis-
 se oportet eius quod Paulus docet, non saepe faciendum
 hoc, ne obcrebram irritationem spontaneæ excretionis
 opus, obliuioni natura tradat. In cibis sane qui salubres,
 quicq; noxiū sint & quomodo eorū quisq; adficiat, si quis
 non omnia dixerit, nihil dixerit. Itaq; legēdos censeo au-
 thores, Celsū quidē breuiter genera exequētem, Paulū
 uero ciborū facultates capitibus iuxta quatuor & uiginti
 ad longū pertractantē. Aut uero unū omnibus satisfaciē-
 tem Galenū, qui in libris alimētorum nihil prætermittit.
 Atq; ita iam deuictū finē facturū erā, nisi occurreret ob-
 iter quædā consignanda esse. Et de ouis primum hæc ad-
 monebo, Nullus est alius inq; Plinius cibus, qui in ægri-
 tudine alat, neq; oneret, simulq; uini usum & cibi habeat
 Et Auicennas, uitellum ouorū gallinæ, perdiciū uel pha-
 sianæ supra omnia esse alimenta, his quibus diminutus
 sanguis, aut dissoluti spiritus cardiaci. Alexāder Aphro-
 disias, putat omnīū cōplecti in se qualitates elemētorū
 omnium, deniq; mundi quendam inesse ouo speciē, cū
 quod ex quatuor constet elementis, tū quod in sphericā
 conglobetur faciem, ac uitalem obtineat potentiā. Oua
 frigida cōplures dānāt, & in his Paulus & Galenus. Idēq;

ex oleribus quod est alimētū nō probat. Damnat & alij multi, etsi M. Cato ad cælū tulerit, brassicā. Eius qui ptisana cotidie uestatur ad satietatē, cibis alijs nullis impediri nutrimentū Galenus putat. Et de faba inquit, idē dicerē nisi inflaret. De lactis & in cibo & in medicina usu pulcherrime Paulus. Alexāder, Lac inquit cōcoctu facile est & probe nutrit, quia facile in sanguinē trāsire potest, qđ ē sanguine factū est, & ferē sanguis est albefactus. Hec ex multis pauca. Qui sanitati studet, quāta sit uinī potentia Paulus ait, nescire nō debet. Idē si quēpiā mordeat uinū, frigidā aquā bibere debet. Postero die absynthij cremorē sumere, ambulare, fricari, lauacrū ingredi, atq; subinde exiguo cibo refici. Fugiēda uina & quę musta nuper Galenus ait, & quę tetera nimis. Hęc enī superflue calefaciunt, illa omnino nō calefaciūt. Victus extenuās ait Paulus, ad bonā ualetudinē tuēdā, multo tutior est eo, qđ crassitudinē inducit. At qđ exiguū alimētū præbet, nihil uel firmitudinis uel roboris corpori præstat. Quare post subdit, mediæ materiæ alimēta omīū præstātissima sunt, utpote mediocris substantiæ sanguinē quę producūt. Atq; ut huiusmodi edulia corporibus nostris cōmodissima sunt, ita uitiosum succū generātia, maxie noxia, semper qđ fugiēda. Hęc Paulus. Atq; idē docet omni alio magis alere panē siliginēū, triticeū difficilis esse cōcoctiōis, et inflare, hordeaceū imbecillis alimēti. In totum de uictu cognoscere qui uolet, hūc quod dixi legat cū Galeno. Vnctiōnū, apud nos quidē haud fuit unquā usus, apud Italos uero ut fuit, ita ferē in totū exoleuit. Friciōnē ut nihil præterea cōmēdat Galenus, multa & crebro, de hac iterādo inculcās, præsertim in libris de tuēda sanitate qđ inscribuntur. Eandē summe extulit Asclepiades, multū Hippocrates, huius est illud, a multis postea repetitū, frictiōne uehemēs si sit, durari corpus, si lenis, molliri, si multa minui, si modica, impleri. Hęc cotidie utēs hoc tēpore maxie præsertim, quādo à lecto surgit. Vir doctissimū Eras-

mus

AD ALBERTVM PRINCI. LIB.

mus Roterodamus tueri se incolumitatē, ualde imbecillis
 alioqui corporis, putat. Meq; ut nihil præterea obnixè mo-
 net, ut faciā, ac studioso s præterea omnes. Sequor amici sua-
 sionem, & iuuamentū sentio. Quidā interdiciunt lauatiōes
 ac in uniuersum balneas, easq; insalubres dicunt omībus,
 qui ex hoc morbo cōualuerint, puto quia neruos emollit
 ac resoluunt, uetantq; aqua perfundi. Alioqui sudationes
 nō improbādō. Aqua neruis officit, Alexāder inquit, etiā
 calida, uerū non quia calida sed quia humida. Calidū lau-
 crum cōmendans Paulus sic inqt. Soluit fatigationē, discu-
 tit plenitudinē, calfacit, mitigat, mollit, flatu diffundit, so-
 mnū allicit, corpulentū reddit. Est ꝑo cōmodissimū cuiq;
 uiro & mulieri, puero & seni & priuatis. Sic Paulus. Verū
 hoc tēpore nō nisi rarissime, lauant Itali, qd miror, cū coti-
 die soliti olim sint, ut literæ testant, & thermarū Romæ ue-
 stigia urbiū in morē exædificatarū. In exercitijs modū esse
 adseruandū Galenus docet. Immoderationē inquiens ego
 ubiq; uitupero. Idē ait. Sicut maxie commodū est ad sanita-
 tem ante cibū exercitiū, ita nocētissimus oīs post adsump-
 tum eū motus. Distribuit enī ex uentre cibū, anteq; dige-
 ratur, & exinde multitudo crudorū aggregat humorū se-
 cundū uenas, unde ægritudines generari omīmodæ cōsue-
 uerūt. Tādū exercitatiōi indulgendū Paulus suadet, quo-
 ad in tumorē corpus attollat, & rubescat, & mot⁹ firmi &
 quabiles & faciles sint, atq; sudor uapori uideat cōmisceri.
 Quiescendū aut tunc primū, cum ex prædictis mutes ali-
 qd. Dandā & quietē ei mēbro qd sanitati nup restitutū sit
 monēt. Itaq; pedis remediū quies est inqt Hippocrates. Vn-
 de Alexāder colligit, qd curatū iterū est, qescere oportere.
 Motus enī ait confluuiū agit materiæ supuacuae, quæ exci-
 tare pōt inflammationē. Eqtare ei cui genua dolēt inimicissi-
 mū Celsus ait. Idē equitare podagricis quoq; alienū existi-
 mat. Voce exercebāt se ueteres etiā, siue caneret aliqd, siue
 claris legeret, Dixi obis tractaturū hæc me, & nlla magna
 cura

cura, sed ut quodq; in primis monitu dignū incideret, nullo etiā ordine. Nemo requirat hic aliquid igitur. Si cognoscere uelit, docui quos apud authores, quæ inueniri possint. Atq; aliud ecce subit iterum, oportet enim qui tueri corporis sanitatem uelit, duo maxime curare Galenus dicit, Vnū cibis conueniens ut sit, alterum mundificatio illi ut superueniat eorum, quæ superflua ex cibo relinquuntur. Paulus inquit, Veteres satis putabant ad bonam ualeitudinem tuendam, si cotidie & alui onera & urina commode ac sine reprehensione pro alimentorum potusq; portione deijcerentur. De uenere nihil monendo prætermisit Galenus, omnibus eam qui sicco temperamento sunt inimicam scribens, potissimum his qui adhuc frigido etiam. Nam innoxia inquit uenus his tantum est, qui calidi sunt ac humidi, & qui genitura abundat. Et iterum, Quibus inculpata inquit corporis constitutio est, non debent hi à uenere omnino abstinere, quæadmodum frigidi & sicci. Item Paulus, Cōcubitus sicciores omnes lædit, maxime, si ariditate frigus quoq; iungat, Calidis uero & humidis dūtaxat tutus est, Vt labores Paulus inquit, sic & cōcubitus si modus seruetur, utilis est. Hoc debent meminisse oēs. Coitū ppter neruos fugiendū, magna cura, his qui Gallico morbo laborauerūt. Pueros putat Paulus exercēdos, ut inquit & corpore & animo laborātes à libidinis impetu cohibeant, coitum morbo comiciali cōparat Hippocrates. Alexāder Magnus solebat dicere coitū & somnū, duo maxima esse mortalitatis signa. Despiciēda & aëris salubritas, magnū ualeitudinis firmamentum. Aër Paulus inquit, ex malis uaporibus pestilentem auram eructantibus, aut aliquam iuxta cloaca infectus, aut nebulosus, aut qui in ualle, undiq; montibus cincta continetur, ætatem omnem, omnemq; temperaturam similiter lædit, optimus uero omnibus prodest. Quippe temperato corpori, temperatus, inquit, distemperatus qui cōtrariam habuerit temperaturā utilis est. Mor-

bus

AD ALBERTVM PRINCE LIB.

bus nō est alius Galenus inquit, nisi motus extra naturā. Idē ait, Sanum intelligunt medici, cuius omnia mēbra secundū naturā cursum existunt, contra infirmū, si quod suam naturam egrediatur. Nequis à concitatione confestim bibat, medicorum doctrīna cautum est. Illi etiā omnem repentinam mutationem periculosa dicunt. Receptum est & hoc perpetuum otium bonæ ualitudini maxime aduersari, contra mediocre exercitium summo esse præsidio. Galenus inquit, maximū est malum ad sanitatis custodiā profunda corporis quies, sicut & maximū bonum moderata motio. De somno, quando is capeffendus & quantus, abū de Paulus docet, & quæ recte aditum eum sequantur cōmoda ostendit. Meridianum omnes damnant. His qui tristioris sunt naturæ, aut curis lacerantur, accersendam aliunde lætitiā, medici magnopere putant, & exhilarādā mentem, ac leuandā animi grauitatem, Sonorum suauitate cogitatio abigenda est Paulus inquit. Qui sanus est, & suæ spontis, Celsus ait, neque medico debet, neque alijs apta egere. Quod ut probo, & eos qui optime ualent nulli se magnopere uiuendi normæ deuincire uolo. Ita his qui aliquando laborauerunt, aut corpora habent morborum iniurijs obnoxia, aut istiusmodi sequuntur uitæ genus, in quo non facile tueri sanitatem possint, opus esse quadam uitæ regula multum censeo. Galenus monuit, nequaquā superfluam esse uiuendi legem. Dieta enim inquit medici na est. Atque hæc habui optime pater, optime princeps, quæ in rem propositam, aut me experto, aut alijs eruditibus, mutis præsertim magistris, & his qui periculum fecerunt & ipsi, cōducere putauī. Quæ ita celsitudini tuæ conscripsi, ut non uellem his quidem uti te, faxit hoc enim seruator Christus, ne unquam debeas, sed ut in tua hæc aula essent, omnium necessitati exposita, quorum iudicium à Stromero exiges tu, quod præfatus sum. Iam hæc uidit qui me uiuit in nonnullis, alter tuus medicus Gregorius

rius Coppus, sed obiter cum ab illo properarem Moguntiam, ubi negotium erat mihi. Quod si contigisset, tunc in aula essem (tu in Saxonibus aberas enim) cautius omnia tractassemus, & accuratius confectam exhibuissemus. Nunc utcumque excidit, boni cōsule. Ipse quidem offerens, quia Saturnaliū hoc nouo ineūte anno munus esse uolui, annū tibi precor faustum fortunatumque, sed cuius fortuna, ita tibi ex animo cedat, ut citra inuidiā fuisse compariatur. Vale optime, dignissime, pientissime, maxime praesul, ac diu nobis incolumis esto. Moguntiae suprema imposita manu.

VLRICHI DE HVTTEN EQVI. LIBRI DE GVAIACO ET MORBO GALlico FINIS, QVOD FELIX FAVSTVMQVE SIT.

PAVLVS RICIVS

MEDICVS VLRICHO DE HVTTEN EQV. SALVTEM:

Vantum iucundo hesternae noctis epulo, apud symposiarchen nostrum Chunradum Peutinger, unicum literarum pariter ac literatorum alumnū, oblectamenti acceperim facile mi Huttene perpendes, si eorum, quae longa tunc disceptationis serie commentati sumus epilogum tecum feceris. De celfo siquidem, & summo empiri globi cacumine, ad abyssum poene, & Stygias usque undas sermonem nostrum deuoluimus. Cumque de arcano, & ineffabili Pauli ad caelum raptu, sermocinandi exordia sumpsissemus, in illud tandem admirandum, & prope diuinum

RICIVS AD HVTTENVM

uitium Guaiacani ligni donum, nostra finiebat oratio,
cum interim de Erasmo Roterodamo fido Mercurij cos-
mite & Capnione terrestri Saturni oraculo dulcia & eor-
laudis plena misceremus colloquia. Cæterum cum per
multa, & quæ longe exactiora requirunt ex anima, tunc
inextricata sententiæq; ancipiti, relinqueremus, quorū
perscrutationem, ne de Tantalii fonte bibere, & nunquā
satis, ut aiunt, inuentū Osyrim quærere, hortari te uide-
ar, omnia ea silētio nūc inuoluo, nihil istiusmodi retexēs
Vnū duntaxat, quo longam symposio nostro funem ab-
scidimus, cum Guaiacanum lignum tuo non minus gra-
ui, quā dulci lacteoq; decorari eloquio uelim, nunc re-
peto. Nec tu humile id, aut laude tuā inferius dixeris,
quod miro sanē modo, & ultra pœnæ medicinæ faculta-
tem innumeris ut nostri mortalibus squalida, horrēdāq;
Gallicarum ut quidam uocant pustularum lue affectis,
& prope consumptis, facile tutumq; præstitit refugium.
Quodq; nō solum corporis emendat, ac temperat uires,
uerum & mentis tergit aciem, eamq; in summa contem-
plationis specula, uti numine arreptam reponit. Verum
age uir strenue, age quæso, & quia non piguit, summe il-
lustrem & maxime uenerandū principem, herumq; me-
um cardinalem Gurcensem, primum & omni quidē so-
lertia, ut est omnium solertissimus, ac pia ac multorū sa-
lutem indagine, de abstrusis pœnæ, ac in uis Spagnolæ
latebris, Germanorum & totius fere Europæ gentibus,
notum ac expositum facere, te quoq; non pudeat, illum
ipsum tantæ rei authorem, facundo stili tui prosequi mu-
nere. Ut quod te tam facile, tam suauiter diuturna uitæ in-
columitate donauit, quādo quidē fas id est, perpetuo fru-
giferum aliquid Panegyricæ oratiunculæ ac laudandæ
laudis tuæ præmium tibi extorqueat. Optime uale Au-
gustæ III, Idus Nouembris,

VLRICHVS DE

HVT TEN EQVES GERMA
NVS PAVLO RICIO
CAESARIA MEDICI
NA S ALVTEM.

Pistolā tuam legi doctissime Rici, in qua recte mones de Guaiaco illustrādo. In quo dubitare nemo debet, quin hoc mereatur res ipsa. Verum ego an possum, hoc in ambiguo est. Experior tamen, & tuo iussu, & mea gratulatiōe, seruatus ac mihi redditur Guaiaci opē. Quod annectis uero de Cardinale Gurcensi, fieri nō potest, ut illi dedicem labores meos. Non quia nolim uel curbitam laudare si tu postules, aut ille nō mereatur, sed quia ingratum illi futurum scio, à me quicquid acceperit Nescio quā aut illius opinione, aut mea fortuna. Scio nō facile credis, quod scribā, soles tu enim dicere literas amare illum & ingenia complecti, scribā tamē, & nisi omnia fallant persuadebo etiam. Anno abhinc sexto, cum Bononiā scholasticus agerem, atq; ille legatus ad Iulium secundum Caesaris Maximiliani esset, & in eo itinere Bononiā accessisset, rogatus sum à Germanis ibi, quādoquidem carminibus & orationibus occurrerēt Caesaris legato Italimulti, ne uideretur ex Germanis item potuisse hoc neminem, aliquid & ipse conscriberem, quod illi offerretur. Parui obsecutus sum, Panegyricū lusi. In membranis conscriptus libellus est, & purpura indutus, at de aurata frons. Titulus minio, reliqua ut potuerūt exculta. Tum ille, quid? Non possum dicere aliud, contēpsit munus meum. Flagitaui haud multo post, quia in maximis summorum principum negocijs uersari scirem, magnis

• usus

HVTENVS AD RICIVM.

usus amicorum intercessionibus, adscribi in illius comi-
 ratum. Sed neq; impetraui hoc, neq; me ille, cum militiæ
 agerem, summa cum inopia, ac ante ipsius oculos saepe
 obambulare, aut salutatione, aut respectu dignatus est
 Tantum abfuit, honorem ut inuicē haberet, sic de se me-
 rito. Huic tu uis libros meos adscribi; aut hunc me uoles
 ornare; præsertim cum hoc ille non postulet, ut qui do-
 mi suæ habeat, qui hoc faciunt, illum in primis Bar-
 tholinum, conuentum Augustensem qui descripsit
 ubi tantum illum effert, ut non modicum alijs de-
 trahat. Me quidem suum appellat inibi, ra-
 tus sic fore nō ut sentiam occultū quē-
 dam morsum. Quanquam non
 ignorare debes tu, ita mihi
 placere si me suum
 dicet Bartho-
 linus, ut interim non
 displiceat, sinistre in me quod
 fit, aut Italice quod fit, Sed desinam
 plura. Tu quod facis, inter medendū Gua-
 faci naturam omnibus, ut ita dicam, uesti-
 gij inquire. Ego quidem ut uoluisti quæ iam ex-
 plorata habebamus, ea in literas retuli. Tu adde
 quæ experientia cognosces, ac Hutte-
 nū ama, amantē te mirifice, Augu-
 stæ Idibus Nouenbris.

AN. M. D. XIX

I iij

Ntigonus saua quondā tempestate iactatus, in eadem naue secum quū suos omnes habuisset præcepisse liberis dicitur, ut & ip si meminissent & ita posteris proderent, ne quis cum tota gente simul in rebus dubijs periclitari auderet. Huius etiam memor præcepti Philip pus Aemum montem ascensurus alterum ex filijs non si ne dissimulatione casus alex difficillimi in Macedoniam ablegauit. Eodem apophthegmate iandudum Huttenū in militiam proficiscentem admonui, ut fortum recentē a se editum librum hunc, de Guaiaci medicina, officinæ, nostræ in mille partus effusuræ committeret, non tã persuaasi quàm poenē extorsi. Quē alioqui, ipse sagatior Emē daturus si licuisset erat. Tamen quantum penuria tēporis patiebatur unum uel alterū cum epistola, qua principi nostro dicatus est liber, caput una legendo perstrinximus, quod admodum mihi quàm sal necessariū fuisse uidetur. Amanuensis quippe eius parū literatus, qui transcribendo auxilio esse debebat, omnes propē uersus (ortographi ā taceo, qua ille nunquā ratione aliqua peccare potest) corrupit, & me nō in morā solū, sed in maximam etiā difficultatē coniecit, æmulatus tamē ut cūq; sum, Huttenicam editionem primariam, ne interim studiosis memoria authoris, ac ueteri & grauissimo morbo remediū salutare, hoc nouo, qualiscunq; est, libro deesset. At, Omnia tum melius cum uenerit ipse canemus. Vale.

CAPITVM SERIES HVIVS
LIBRI.

De morbi Gallici ortu & nomine.	cap. I
De causis morbi huius.	cap. ij
In quos morbos deriuetur Gallicus	cap. iij
Qua primum medicina restitum huic morbo sit.	cap. iij
Quibus præsidijs fretus hoc in morbo fuerit.	cap. v

Guaiaci descriptio & eius inuentio ac nomen.	cap. vi
De præparatione Guaiaci in medicina.	cap. vii.
Quis sit curationis Guaiaci modus.	cap. viij
De ratione uictus in curatione hac.	cap. ix
Quod admixtionem non ferat medicina hæc.	cap. x
Quomodo adhibendi sint in curatiõe hac medici.	cap. xi
An ulla circa medicinam hanc habenda sit ætatis, uel sexus, aut corporum qualitatatis ratio.	cap. xij
An ubilibet idem sit eius usus.	cap. xij
Quod eo tempus eligendum.	cap. xiiij
A uino & uenere quod in totum abstinendum hac in curatione ægro sit.	cap. xv
De sale non adhibendo.	cap. xvi
De uictus tenuitate & fame ibi necessaria.	cap. xvij
Fames quo etiam pacto ferri facile possit.	cap. xvij
Contra luxum parsimoniz laus.	cap. xix
An sola hac dieta possit restitui quis.	cap. xx
Quomodo uentris in curatione hac, rationem habere conueniat.	cap. xxi
De sudore ibi mouendo.	cap. xxij
Quomodo iuuat medicina hæc, & paulatim an repente fãnescant ea homines	cap. xxij
Quæ eius uis, & quos cõtra morbos q effectus.	cap. xxiiij
Quos morbos adimit hoc remedium.	cap. xxv
Quæ circa uictum post curationem hanc obseruare conueniat.	cap. xxvi

Capitis xv. numerus fallit, quem cum sequentibus ex præscripta serie corrigito.

MOGVNTIAE IN AEDIBVS IOAN
nis Schœffer. Anno. M. D. XXIII.

cap. l
cap. ij
cap. iij
cap. iij
cap. v

MOGVNTIA IN ARBIBVS IOAN
naschelle Anno M D XXXIII

quibus ex pte capite de conigio.
Capit. xv. commentaria de conigio.

cap. xxvi

cap. xxv

cap. xxiv

cap. xxiii

cap. xxii

cap. xxi

cap. xx

cap. xix

cap. xviii

cap. xvii

cap. xvi

cap. xv

cap. xiv

cap. xiii

cap. xii

cap. xi

cap. x

cap. ix

cap. viii

cap. vii

cap. vi

cap. v

cap. i

cap. i

cap. i

cap. i

cap. i

cap. i

cap. i

